د تـــاتـــوبـــي
ټکټکور او پيپلۍ

د څېړنې چوپړي (د ريسرچ پاڼې)

Ketabton.com

[illegible]

د مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لیږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرووونکی دی او مهرباني د هغه له ذاته سره ملګرې ده.

ليکي پوهه:

سرلیک:	د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلي
لیکوال:	ماستر اینجینیر صفی الله فردوس
خپرندوی:	مومند خپرندویه ټولنه
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
اېډېټور:	ماستر انجینر صفی الله فردوس
طراح او ډیزان:	ماستر انجینر صفی الله فردوس
خپرېدو نېټه :	مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی
چاپ نېټه :	مرغومي ۱۱، ۱۴۰۱ لېږدی

(له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د چاپ ربښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښووني ترې د ګټې اخیستنې اجازه نشته !

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلۍ
د څېړنې چوپړي(د ريسرچ پاڼې)

تيسس څرګندونه

د ټاټوبي پالنې لوړ حس، ودنې، هوساينې، خوښونې، خوشحالونکي شيبو جوړونکي وګړي او وګړې چې پښتون پښت ته همدا ستاين په غوره اند، واند او پند چمتو کوي، سر دردی، غم او رنځ ترې په ودنې اړوي.

په واده، کوژدې، دسمال، سونتی، ښادی، مېلمستيا، مېلې، زوکړو ورځو کې هر مسلمان نر او ښځې د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې اورې، وايې او ترې ګټنې اخلې. پښتو ژبې د هنر لېوالتيا په دې کښلې کې په دومره مېچه شتون لري، چې يوه غوره مسلمان په دې پوهه وي چې د غم او خوښی شېبو ترمنځ بېلوالی کوي، غوره سلوکو، ټنګټکور او پېيلو سره پېژند رغوي، خپلې ژبې او مېنې سره ګڼلي پښتونولي چوپړ چمتو کوي.

غټ ټکي:

1 د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ,, د هېواد ساز، موسيقي، غږ، اواز او شعرونه،، (Country Music, Musical Sounds and Poems) ..8

1.1 د افغانستان ټول سازونه تر ډېره اټکله د لنډی ، ټپې، ټېکی، مصری په ښه ويل کيږي. 8

1.2 ټاټوبي د ټنګټکور ټولې پېيلې د پښتو په لرغوني پېيل مېچه څپېزه خچېزه ټولواله روغ وي :...9

2 د پښتو ژبې ټول ګړنې او ليکنې پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي...11

2.1 دينې پېيلې (Religion Poem): 11

(c) ketabton.com: The Digital Library

2 .2 حماسي يا رزمي پېيلې (Epic Poem):.................................11

3 .2 بډاينې، غنايي يا بزمي پېيلې (Great, Important, Dignified, Supreme, Erotic, Stimulating Poem):..............................12

4 .2 ښوونېز يا تعليمي پېيلې (Academic, Educational Poem): .12

5 .2 مدحي يا ستاين پېيلې (Praise Poem):................................13

6 .2 انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي يا ټوکيزې پېيلې (Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Poem): 13

7 .2 ويرنه يا مرثيه، ساندې پېيلې (Elegy Poem or Wailings Poem):...13

8 .2 مبارکۍ، هر کلي يا د تهنيت پېيلې (Congratulation Poem or Blessed, Happiness, Fortunate, August, Auspicious, Holy Poem): 14

9 .2 د ګيلو، ګيله منې او شکايتونو پېيلې (Complainant, Complaining Poem or Complaint, Grievance Poem):......14

10 .2 وړتوب، وصفي پېيلې (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem):..15

11 .2 هېوادپالنې پېيلې (Country Raising Poem):...................15

12 .2 دوستي باور کولو پېيلې (Trust Friendship Poem):.........15

13 .2 ځيرکې پېيلې (Intelligence Poem): 16

14 .2 پوهګړي پېيلې (Intellectual Poem):................................16

15 .2 کورنۍ ته د غاړې ايښودنې پېيلې (Submission Family Poem): 17

16 .2 ورکړ د ډالۍ ورکولو پېيلې (Generosity Gift-Giving Poem): 17

17 .2 دندې کې د تېټوالي پېيلې (Humility Service Poem): 18

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 18 ټکرکولو مېړانې پيېلۍ (Courage Conflict Poem): 18
2. 19 د ژوند لارې لوړې ارزو پيېلۍ (Ambition Career Poem): .. 19
2. 20 زړه سوی او رښتي ټولوالي پيېلۍ (Mercy Legal System Poem): 20
2. 21 ګور (ليد) او رهبری پيېلۍ (Vision Leadership Poem):..... 21
2. 22 مېلمه پالنې پيېلۍ (Hospitality Poem): 21
2. 23 ژبی نښتېځونکي پيېلۍ (Tongue Twisters Poem):............ 22
2. 24 متل پيېلۍ (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem): 22
2. 25 ورمي پيېلۍ (Admonition Poem):.................................. 23
2. 26 لوڅې پيېلۍ (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem): 23
3. ټاټوبي د ساز لوی رښت.. 24
4. ټاټوبي د ساز کوشنی بېخليک... 24
5. په ټاټوبي کې د ټنګټکور (ساز او اواز، ميوزيک) سبکونه 27
5. 1 وګړني ټنګټکور (ګړني ساز او اوز، ولسي ټنګټکور، محلي موسيقي، سنتي موسيقي، فلکولوريکه موسيقي، شفاهي موسيقي)........................ 27
5. 2 سبک Style, Method ,, ډول، سبك، طرز، نومل، بلل، لقب ورکول. قاعده، نظم، ترتيب لار يا طريقه ،، 29
5. 3 مذهبي ساز او اوز (مذهبي ټنګټکور يا مذهبي موسيقي) 30
5. 4 لوديځ ټنګټکور (غربي ساز او اواز يا پاپ موسيقي).................... 30
5. 5 ختېځه ټنګټکور (زوړ ټنګټکور، کلاسيک ساز او اواز يا کلاسيکه موسيقي).. 31
5. 5. 1 ځای:.. 32
5. 5. 2 لغمانی راګ:.. 32
5. 5. 3 د بېلګې په بڼه د پاري ځای (پاري مقام): 33

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 5. 4 سبتاک (Saptak): 33
5. 5. 5 ,, جيجيونتی: 33
5. 5. 6 ارو: 33
5. 5. 7 امرو: 33
5. 5. 8 راګ يا رګ (Raga): 33
5. 5. 9 پرزه: 34
5. 5. 10 تال (Tala): 34
5. 5. 11 ماتره (Metre): 35
5. 5. 12 تيور يا تيورا (Tivra): 35
5. 5. 13 سور يا سوارا (Swara): 35
5. 5. 14 لی يا لهی: 35

6. ټاټوبي د ټنګټکور الې (وسايل، اسباب)............................ 36

6. 1 تاري (نبغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسې، زهي، ارشه يي) سازونه: 37

6. 1. 1 رباب : 37
6. 1. 2 تنبور: 40
6. 1. 3 چنګ: 42
6. 1. 4 څلور تاره: 43
6. 1. 5 دمبوره: 44
6. 1. 6 دوې تاره: 45
6. 1. 7 غجکه، چېغکه يا رېچکه: 46
6. 1. 8 سرېنده: 48
6. 1. 9 سرنی: 50
6. 1. 10 شپږتاره: 51
6. 1. 11 بينجو: 52
6. 1. 12 واج (وونز): 54

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 د پوکي سازونه (بادي سازونه) 56

6. 2. 1 سورني (سورنا، سورنای): 56

6. 2. 2 تولی (رنګړی، توله، غوږګه، نی یا کړکی) 58

6. 2. 3 ارمونيه، هارمونيه يا باجه: 60

6. 3 د وهلو ساز، ضربه يي ساز (چې اله په لاس يا ضربه وهې خپل غږ اوباسي) 62

6. 3. 1 دايره (ديرا): 62

6. 3. 2 ډول: 63

6. 3. 3 ډولک: 66

6. 3. 4 زنګ (تال): 67

6. 3. 5 اړخبغلی، يوه سره (زېر بغلي): 68

6. 3. 6 تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې): 69

6. 3. 7 منګی (ګړی): 70

7. يادونه: 71

8. د انځورونو معلومات 72

9. Bibliography بيبلو ګرافي 75

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. د ټاټوبي ټنګټکور او پېیلې ,, د هېواد ساز، موسیقي، غږ، اواز او شعرونه،، Abode Music and Poems or Country) (Musical Sounds &Poems

د افغانستان ساز یوه ګډ ټکی د لوروینې او غوره اړېکې د تربګنو، ټبرونو او ژبو سره لري، پښتو، دري، ازبیکي، پشه یي، نورستاني، ګوجري، بلوچي او ۲۴ نورې ژبې د ټاټوبي د ساز کښلې بڼه د ژبو لري او د ساز کښلې بڼه (لیکل شوي، متن Text متن: سوره: موضوع، مضمون او درسي کتاب.) اساسي سټه رغوي.

زموږ ټاټوبی د ساز بېلا بېل سبکونه او لهجې لري، له لرغونو پښتني وګړني پېیلو نېولې لکه : لنډی ، ټپې، ټپکی، مصری، نیمکی لنډی، نیمکی ټپه، نیمکی ټپکی، نیمکی مصری، لنډی اېزه، ټپه اېزه، ټپکی اېزه، مصری اېزه، انګی، لنډکی، بګتی، کېسی (شبې)، پاړکی، کاکړی، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتی، سپینی (ازادې پېیلې)، کېسه ګی، د اتڼ غبرګی، درې ځپېزی، څلور ځپېزی، پېنځه ځپېزی، شپږ ځپېزی، اووه ځپېزی، اته ځپېزی، نهه ځپېزی، لس ځپېزی، هایکویی، پټی (تي خورو اړوندې پېیلې)، مونډی (سر پرېکړی)، انځورګی، کېنتوزی (سانتی)، نامانېزی، زخی، بې تولی، تولونجی، نا پښپلیزی، ناپېیلی او سلسلی. د پښتو ټول ګړني او لیکني پېیلو ۲۰۰ بېلابېلو کلبونو، له دري غزل او عربي غزل نېولې تر هندي راګونو پورې دود لري.

د ساز ګامونه (موسیقي قدمونه) په لویه کې ډیاټونیک (پرته له میکروټون) ځخه دي او تر دې نېږدې پېر پورې څو غږګېزه او هارموني لوېدېځه بڼه د افغانستان په موسیقي باندې ډېر تاثیر نه دی اچولی.

1. 1 د افغانستان ټول سازونه تر ډېره اټکله د لنډی ، ټپې، ټپکی، مصری په بڼه ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تالبانو ترانه (چې تړاک، جګړې، بلواګرئ، سرخندني او ربړوني ته د هڅوني په پار ويل کيږي، پرته له سندرې، پرته له سازه، پرته له ميوزيکه، سويي ټنګټکوره، ترنم او ترانې په بڼه په سټوډيو ګانو کې وايي چې ډېرى يې د ټاټوبي دودونو، کلتور او له ټولو اسلامي هېوادونو بېل بېلوالى لري؛ بل لورې ته دا هغه پېيلي نه دي چې ملايانو، مولويانو، خطيبانو، مفتيانو او شيخانو به د ادېنې او اخترونو په خطبه کې په درېځ باندې وايي، يا پر قبر، پر سترو ناستو کې ويلې) او د دري او فارسي ترانه چې ورته (Melody, Song, Chorus) په اېنګلېسي کې واي (,, Melody: خوږه نغمه، غاړه لکه لغمانۍ، اهنګ، د اوازتيټوالى او لوړوالى.،، ، سندره Song, Carol : د خوشالۍ بدله: تعريف کول: فدا کاري کول: ځاربدل ،، او ,, Chorus: کورس ډله: په ننداره کې هغه ډله چه د نڅا او سندرو له پاره روزل شوې وي، په ګډه سندرې: د سندرې يوه برخه چې په ټاکلې دمه کې ويل کيږي.،،) دومره خوږوالى نه لري.

فاروق افندي د افغانستان ترک اصله موسيقي پيژندونکى په دې باور درلود چې زمونږ د سيمې په جغرافيوي پولو کې هېڅ وګړني پېيله (فلکلوريک شعر) او ترانه د لنډيو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د ربښتينوديه او هيجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځاى نه لري.

2.1 ټاټوبي د ټنګټکور ټولې پېيلې د پښتو په لرغوني پيېل مېچه څپېزه خجېزه ټولواله روغ وي:

(چې له څلورګونو څپو څخه به يې يا په هر څلور څپېز کې اوله څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې دويېمې څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې دريېمې څپه باندې زورنه وي، يا په هر څلور څپېز کې څلورمې څپه باندې زورنه وي) په سټه روغې دي.

(Tone, Intonation) په هر ډول، غونډله ييز اهنګ چې کښته پورته او يا هوار يون او خوځون وومومي او خبرې او نا خبرې (انشائيه) يا امري غونډلې سره توپير وي، هممهال شعري اهنګ هم دی. ځکه پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) هم له غونډلو او له اړوند سره توپير وي، هممهال شعري اهنګ هم دی. ځکه پېيله (شېر، شعر يا اشلوک) هم له غونډلو او له اړوند زورونو او اهنګونو سره تړاو لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو کله چې پېبله (شېر، شعر یا اشلوک) د موسیقۍ ډګر ته ور ګډېږي، نو بیا یې هغه زورنې (خجونه) او اهنګونه نور له ژبني او پېبله یي (شعري) چار پېریال را وځي او ,, موزیکل،، کېږي. په دې ترځ کې د دغه دواړو توکو نه اهنګونه بلل کېږي: کمزورې زورنې ته یې ټیټ اهنګونه وایي او اهنګونو ته یې لوړ اهنګونه او هغه بیا ,, زېر او بمې: Pitch له پر له پسیوالي، ډېر پېښې او د رېږدا له پلوه له پراخوالي څخه منځ ته راځي، هر څومره چې پېښې یا تواتر شمېر زیات وي، غږ همغومره زیر او هر څومره چې لږ وي، غږ همغومره بم اوریدل کېږي.

له بل پلوه که د رېږدا لمن هر څومره پراخه شي، غږ هغومره رسا او هر څومره چې لنډ تنګه شي، غږ هغومره نا رسا اوریدل کېږي.

په دې توګه غږ یا زېر وي یا بم که منځنی، ولېډونکی یا جګېډونکی او داسې نور دي، اهنګ یا Intonation د زېر او بم یو ډول دی، دا مانا کله چې د ګړهار په بهېر یا اوږدوکې د زېر او بمې پراختیا لمن د غوندلې په کچه وي هغه زیر او بمې اهنګ بلل کېږي، اهنګ په پښتو کې ژبني ارزښت لري، د سارې په توګه خبري او ناخبري غوندلې سره توپیر وي، د خبري هغې اهنګ ولېډونکی او د پوښتني هغې جګېډونکی ... . دی،،. غاړې ,, لحنونه،،.

,, غږېز تارونه: د سا (وچې) مرۍ په لوړه برخه کې حنجرې (چنغرک) دواړه دننه دېوالونو ته څلورو یا دوو جوړو مرغېړیو (عضلاتو) ځای نیولی دی چې له ډېرو ارتجاعي او نریو تارو څخه جوړ شوي دي. دغو تارو ته غږېز تارونه وایي، د غږونو د جوړیدو پر وخت سا هوا د حنجرې له تشې نه د غږېزو تارونو له منځه تېرېږي. که د سا هوا د تېرېدو پر وخت چې د غږ زېږ له پاره پر کار ولېږي، غږېز تارونه په عادي بڼه وي، په بله وینا یوه له بله سره لرې وي، هوا له تارونو سره بې که کوم ټکره تېرېږي او تارونه نه رېږدي. نو داسې غږونه منځته راځي چې هېڅ راز بنګهار او موسقیت نه لري، دا راز اوازونو ته ,, ناغږن اوازونه،، وایی. که د غږ د زېږ پر وخت غږېز تارونه سره نږدې راوړل شي، په بله وینا، د حنجرې تشه سره ورشي او د هغو مرغېړي سره راکېښکل شي، په دې توګه سا هوا تارونه پر رېږدا راوړي او داسې غږونه رامنځته کېږي چې بنګهار او موسقیت لري، دا راز اوازونو ته ,, غږن اوزونه ،، وایی. دا چې ټول پښتو خپلواک اوازونه د پیدایښت پر وخت غږېز تارونه رېږدوي، نو له دې کبله ټول غږن او خواږه دي،، (محمد رحیم، ۱۳۴۹ ل، ۵۲ چوپړی)

له دې سره، سره پرته له خبرو او پېبلو یا یوازې د تش ساز په بڼه هم شتون لري لکه (رېپراټور).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېيله (شېر يا شعر، اشلوک) يوه ځانګړې ځای زموږ د ټاټوبي د ساز په دود کې لري.

2. د پښتو ژبې ټول ګړني او ليکني پېيلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي.

د پښتو ټول ګړني او ليکني پېيلو ۲۰۰ بېلابېلو کلبونو زما په نظريې؛ پېيلې , اشلوک، شېر يا شعر ، د منځپانګې , سکالو، محتوا او موضوع، له مخې شيږ وېشت ۲۶ ډوله دي. لکه:

2. 1 ديني پېيلې (Religion Poem):

په دې ډول پېيلو کې ديني موضوعات، لکه: د الله ,ج، توحيد (له شرک او کفر څخه ځان ساتل تر قيامته پورې)، د پيلني سړي (اول سړي، لومړي سړي، ابوالبشر يا حضرت ادم صفی الله) خبرې، پېيلې، کړه وړه، پښتو ژبه يې چې هغه پرې پوهېده، له الله ج څخه يې غوښتنې او په اسلامي نبغه لاره تر پاينۍ سلګۍ پورې ودرېدل، له ۲۲ لويو ګناهونو يا حرامو کارونو نه کول او حلال يا روا کارونو کول، د دين د بزرګانو اقوال او لارښوونې، ژوند پيښې، عبرتناکې کيسې او په دين او مذهب پورې نور اړوند مسايل شامل دي.

2. 2 حماسي يا رزمي پېيلې (Epic Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د جنګونو، اتلوليو او ملي تاريخي وياړنو بيان په کې راغلی وي، سکالو يې پر رزم يا د يادويګا (۲۳٤مخ) په خبره پر جنګ جګړې راڅرخي.

2. 3 بډاينې، غنايي يا بزمي پېبيلې Great, Important, Dignified,) Supreme, Erotic, Stimulating :(Poem

غنا په لغت کې سرود، نغمې او ښکلي آواز ته وايي او په ادبي اصطلاح هغه پېبيلې دي چې د پېبيلن او پېبيلنې (شاعر او شاعرې) د احساساتو او عواطفو بيانونکي او څرګندوی وي.
دغه احساسات خامخا د انساني مينې (محبت)، مينه ناك، له مينې ډك، لېوالتيايي (عشقي)، پارونې، رنځونو او کړاوونو څخه متأثر يا اغيزمن شوي وي، د لېوالتيا سندرې دي چې له نيمګړي مينې او وار وار د ليلا او مجلون (ليلی او مجنون)، فرهاد او شيرينۍ سکالو را نغاړي په روان پير او په ځاني تجربه لړ پام ساتي، سکالو يې پر بزم او يا د يادويګا (۲۳٤مخ) په خبره پر مينه يا لېوالتيا راڅرخي.

2. 4 ښوونيز يا تعليمي پېبيلې (Academic, :(Educational Poem

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې کې هغه پیبیلې شامل دي چې د شاعر هدف په کې نوروته د ښوونې، زده کړې، نورو علومو او فنونو ور زده کول وي.

2. 5 مدحي یا ستاین پیبیلې (Praise Poem):

په دې ډول پیبیلو کې شاعر د خپل ممدوح ستاینه کوي، د هغه اخلاقي ښېګڼې بیانوي او د دنیایي ژوند بریاوې او ښکلاوې یې ستایي.

2. 6 انتقادي، هجوي، طنزي، هزلي یا ټوکیزې پیبیلې
(Critical, Satirizing or Dispraising, Irony, Slip, Trip or Slipping, Limerick Poem):

په دې ډول پیبیلو کې د تن (فرد) یا ټولنې اخلاقي نیمګړتیاوې، ناوړه اعمالو ته د انتقاد ګوته نیول کیږي، مسایل د هجو او یا طنز په ژبه بیانیږي، یوه ډول ټوکیزې پیبیلې دي.

2. 7 ویرنه یا مرثیه، ساندې پیبیلې (Elegy Poem or Wailings Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغوي معنا يې پر مړې ستاينې او ژړيدنې دې او په ادبي اصطلاح هغه پيبلې دي چې پيبلنو (شاعرانو) په کې د مړي د نيکيو او ښيګڼو ستاينې کړې وي او هغه پر مړينه يې د خواشينۍ او خفګان څرګندونه کړې وي.

2. 8 مبارکی، هر کلي يا د تهنيت پيبلې
Congratulation Poem or Blessed,) Happiness, Fortunate, August, :(Auspicious, Holy Poem

د تهنيت لغوي مانا مبارکي او ښه راغلاست ويل دي او په ادبي اصطلاح د پيبلو دا ډول د مرثيې خلاف دی.
پيبلن او پيبلنه (شاعر او شاعره) په پيبله (شبر، شعر، اشلوک) کې د خوښۍ احساس څرګندوي او نوروته د خوښی پيغام رسوي.

2. 9 د ګيلو، ګيله منې او شکايتونو پيبلې
Complainant, Complaining Poem) :(or Complaint, Grievance Poem

په دي پيبلو کې د ژوند له ناوړه او غمناک حالت او د ټولنې ظالم حاکم قدرت نه ګيله او شکايت شوی وي، پيبلن او پيبلنه (شاعر او شاعره) د غسې خپل دردونه او اوزونه څرګندوي او نور پرې خبروي چې اصلي هدف يې له خپل حال نه د نورو خبرول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 10 وړتوب، وصفي پېيلې (Attributive, Qualificative, Adjectival Poem):

په دغه ډول پېيلو کې پېيلن او پېيلنه د خپلې نېغې ليدنې کتنې يا باوري اوريدنې له مخې د اشخاصو، طبيعي منظرو د کال د فصلونو او نورو شيانو ظاهري صفات شرح کوي او کله، کله بيا د خپل تخيلي ځواک په ملتيا معنوي اوباطني نړۍ ته داخليږي او د افرادو روحي او عاطفي ځانګړنې تشريح کوي.

2. 11 هېوادپالنې پېيلې (Country Raising Poem):

په دغه ډول پېيلو کې د هېواد پالنې، وطن هسکولو او ټاټوبي (پورته کولو، جګول پرمخ بيول، ژوند کول، تيارول، روزل، برابرول، سرشته کول، ابشول، ابادول، جوړول، ودانول، راټولول، مړول، څرګندول، اعتراف کول، ډېرول، زياتول، پرسيدل، پای ته رسول، سرته رسول، تمامول، بشپړول) په اړه سپړنه شوي وي. پېيلن او پيلنه په پېيله کې د دښن لمسون نه منلو، خپلې خاورې ته د لېوالتيا په لوړ حس کتلو ځانګېرنې سپينې ته راوباسي.

2. 12 دوستي باور کولو پېيلې (Trust Friendship Poem):

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ډول پیبلو کې د دوستي (یاري، ملګري او یارنې) باورکولو (ویساکول، اعتبار کول: اسره کول، هیله کول، تکیه کول، اعتماد کول، توکل کول: عقیده لرل، امید کول. باور، ویسا: باوري، اعتباري: ذمه وار مقام، مسئول مقام: څوکیدار، څوکۍ والا: امانت، ودیعه، سپارنه، امانتي پانګه: د نرخونو د کنټرول موسسې.) په اړه سپړنه شوي وي.
پیبلن او پېلنه په پیبله کې ځان کم راوستو، خبرې منلو(فرمان برداري، حکم منلو)، ملګري ماتولو، بې پامه (بې پروا، بې لحاظ)، پیښه، په کومه بڼه تاسو باور تعریف کوئ؟، تر ټولو ډېر باوري تن ستاسو په ژوند کې څوک دی؟، په کومه بڼه په چار ده چې دوستي وکوئ؟، تاسو د تل پاتي باور او یارنې له پاره غوره کړنې کوئ؟ ولې او ولې نه؟، تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې باوري ملګري مو د وړتیاوي کوم پوړونه پوره کړي؟، تاسو په کومه بڼه اند لرئ چې خپله مګري مو ومنئ ؟ ستاسو په ژوند کې کوم تن یا تنه شتون لري چې هره خبره یې ومنئ؟ په ورته بڼه پوښتنېزه غونډلې او د یارانې باور لوړ حس ځانګړنې سپړنې ته راوباسي.

2. 13 ځیرکې پیبلې (Intelligence Poem):

د وی یا ویکیي له پامه د پوهې، خبرتیا، استخباریه، ځانګړیو خدمتونو پیبلو ته وایي. او په اصطلاح کې هغه پیبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: په کې د دېنن شته، د جګړې کړښې شاته د ځواک کچه مندلو، پټې موخې، د غوله ونې شفرونه او سکنالونه، کاړه وګړي او هامیانی، ټاکلی وګړي رښت، د غلې کړنو ګور ټولوالې کړه وړه بوړېدلي وي.

2. 14 پوهګړي پیبلې (Intellectual Poem):

د وی یا ویکیي له پامه هوښیارې، عاقلې، روښان فکره پیبلو ته وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اصطلاح کې هغه پېیلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: په کې د لوړو لوروینو، غوره پېژند، سویې کمعقلي، سویې جهالت، سویې پوچې عقیدې (سویې موهوماتو، سویې موهوم پرستي، سویې خرافاتو) او په لوړه علمي ژمنې بوړېدلي وي.

2. 15 کورنۍ ته د غاړې اېښودنې پېیلې :(Submission Family Poem)

د وی یا ویکیي له پامه کهول ته د سپارنې (تسلیمېدنې، اطاعت، وړاندېز) پېیلو ته وایې.
او په اصطلاح کې هغه پېیلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېیلن یا پېیلنه په پېیله کې پوښتي چې غاړه اېښودنه څه ده؟، یوه بېلګه یې وړاندې کړئ، په کوم پېر کې چې غاړه اېښودنه شتون و نه لري، پایله (نتیجه، پای، غوره والی او توپیر) یې څه ده؟، په کومه بڼه پام کوئ چې پلار ته اړېینه ده ځواب ویونکی د هغه زوزان وي چې سراښتوب (بخل، حرص) او درناوی نه کوونکی وي؟ او د روزنې غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 16 ورکړې د ډالۍ ورکولو پېیلې (Generosity :Gift-Giving Poem)

د وی یا ویکیي له پامه په سخاوت (بې کبري، فراخوالي، فیاضي) د ډالیو ورکولو پېیلو ته وایې.
او په اصطلاح کې هغه پېیلو دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېیلن یا پېیلنه په پېیله کې پوښتي چې ورکړې څه دی؟، هغه ډالۍ سپېنې ته را وباسئ چې ترټولو غوره مو په ژوند کې کوم تن ته ورکړې وي، تاسو په کومه بڼه حس کوه په کوم پېر کې مو چې ډالۍ ورکوله؟، تر اوسه مو لېست جوړ کړی چې پلار، مور، ورور او خور ته څه او څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړين دي، دا اړتيا مو ولې غوره کړه، او په څو هاميانيو ورته ډالۍ پېرودئ؟ په سختۍ کې مو چاته ډالۍ ورکړې؟، غوره جوړه د ژوند کومه ډالۍ غوره کوي؟، غوره سخاوت، او د بې کبري غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 17 دندې کې د ټېټوالي پېيلې (Humility Service Poem):

د وۍ يا ويکيي له پامه په خدمت، کار، نوکري، وظېفه، ماموريت، د لښ خدمت کې د ټيټ والي، سپکوالي، تواضع پېيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې د غورې دندې او غوره کړو وړو، ښه سلوکو، بې لوره لوروينو، په اتلولۍ د دندې سرته رسولو، په سرلوړۍ د ټاټوبي سپارل شوي هره دنده بشپړولو او په ټوله کې د لوی کور په لوی ليد د دندې کړه وړه وندي کوي.

2. 18 ټکرکولو مېړانې پېيلې (Courage Conflict Poem):

د وۍ يا ويکيي له پامه د ټکر خوړلو همت، مخالفت کولو زړور توب، تصادم کولو همت، په زوره په بل شي سره نښتلو زړور توب، لګېدلو مېړانې، مخالفت همت، اخ او ډب مېړانې، لګېدنې زړور توب او نښتې زړور توب پېيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېيلن يا پېيلنه په پېيله کې پوښتې چې په روان پېر کې ستا او د بل تن ترمنځ په زوره په بل شي سره نښتل په څه دي؟، تاسو دغه حالت ته په کومه بڼه ځواب ورکوئ، خپل د لګېدلو باندې چې تاسو ځواب ورکړی دی؛ خوښ يئ پرې او که نه؛ په بېله بڼه غواړئ چې ځواب ورکړئ؟، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل تن له ورته مخالفت سره مخ شي تاسو څه پام کوئ چې د هغوی مخالفت به په کومه ډول وي؟، د همت يا زړورتوب په اړه غوره کړه وړه وندي کوي.

2. 19 د ژوند لارې لوړې ارزو پېبيلې (Ambition Career Poem):

د وی يا ويکيي له پامه د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، د ژوند لارې لوړې ارزو، پرمختګ (په ژوند کې مندې، کار کې بېړې) داعيې پېبيلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي:
چې پېبيلن يا پېبيلنه په پېبيله کې پوښتې چې کله تاسو کوشنی وئ، څه شی تاسو غوښتل چې شئ په راتلونکي پېر کې؟ ولې؟ ورسته مو خپلې غوښتنې څخه وګرځيدئ؟، د لوړې ارزو ګټې په څه کې دي او تاونونه يې څه دي؟، تاسو په روان پېر کې په څه مشغول يئ چې په سمون يې خپلې موخې ترلاسه کوئ؟ تاسو داسې پام کوئ چې ستاسو لوړې ارزو پای ته نه رسېږي؟ ولې؟ او ولې نه؟، تاسو لوړې ارزو لرئ چې د يوه استازي يا فلمي ستوري په شان شتمن تن ووسئ نه لکه يوه اينجينر تن په شان چې هېڅ سرغندوی (مشهور)، بډايه او سوکاله نه وي خو ټول ژوند يې د نورو وګړو يا د ټولګټې هوساينې، ګټنې او مرستې له پاره په کار کړ کړی وي، تاسو تل څه شئ غواړئ چې ترلاسه يې کړئ؟ تاسو ترسره کړي دي تراوسه؟ تاسو په کومه بڼه د برياليتوب مېچه کوئ؟، تاسو لوړې ارزولرونکي يئ؟ ستاسو نوموړی حرص د دې سبب شوی دی چې د ژوند غوره برخه مو له پامه لوېدلې وي؟ تاسو څه شی کولی شئ چې ډېر يا لږ لوړ ارزو لرونکی دي وګڼل شئ له خپلو څه رنګوالي څخه؟، د مسلك حرص، حرفې جاطلبي، په ژوند کې مندې او کار کې بېړې داعيې وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 20 زړه سوی او رښتي ټولوالي پېبلې (Mercy Legal System Poem):

د وی یا ویکیي له پامه زړه سوی او رښتي ټولوالي (رحم او قانوني سیستم، مهرباني او حقوقی ټولوالي، شرعي ټولوالي) پېبلو ته وایي.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي:
چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې پوښتي چې کله مو داسې کار کړی دی چې اوس پوی شوئ چې داسې کار مې باید نه وی کړی؟، تر اوڅه پورې دې داسې پرېکړې پایله ترلاسه کړي ده چې تورن ګڼل شوی یې او یا کوم تن در ته بخښنه یا زړه سوی دربانډې کړی وي؟، د پرېکړه کوونکي (قاضي) کړه څه ډول وي؟، د پرېکړه کونکي او زړه سوي کوونکي ترمنځ بېل والی څه دی؟، وګړي دي پېرېکړې وکړي او که زړه سوی چې کله کوم تن په لوی تور تورن وي؟، دودېز، ټاټوبي او پېنی وال رښت لوړ حس د ترې او پرېکړې هر تن ډک وي؟، ستاسو پور په وګړو باندې د پرېکړې او زړه سوي په ډول چې مالیه نه پرې کوي، وژني، د تمځي د څراغونو نه درناوی، پر ناموس وار، له هتی د خوړو غلا، د نشه یې توکو پلور تورونو په کومه بڼه کړ کېږئ؟، تاسو تر ډېره پرېکړه کونکی او که رحم کوونکی تن یئ او ولې تاسو پام کوئ چې داسې تن یئ؟، تاسو د خپلو وګړو په منځ کې د پرېکړې او زړه سوي په ډول ترمنځ تله او پرتلنه په څه ډول کوئ؟، د بڼه سلوک برابری (پای ته نږدې: د ځانمنیتوب ښکاروندي ځان پالني؛ پای ته ډېر نږدي: قانوني ښکاروندی؛ پای: مسلکي کړني ښکاروندی؛ له پای وړاندې: رښتینوالی ښکاروندی) کوي، ځیني شیان کیدی شي چې قانوني وي، خو سوی سم یا ناسم به وي (بڼه سلوکو پوهه)، ځیني شیان کیدی شي چې سم وي (بڼه سلوکو پوهه) خو سوی قانوني یا بي قانونه به) وي او په کې د عفوي، زړه سوي، رحم، مهربانی، قانوني، رښتي، حقوقي، شرعي ټولوالي بوږېدلي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 21 ګور (ليد) او رهبری پيبيلې (Vision Leadership Poem):

د وی یا ويکيپي له پامه په خيال کې راوستل او مشری، (ليدل او زعيمي، تصور کول او رهبری، په خيال کې راتلل او لاربنوونکي، خيالي منظره او مشری، خيال او رهبری، بصيرت او رهبری، باصره او زعيمي، منظره او زعيمي، د باصري حس او رهبری) پيبيلو ته وايې.
او په اصطلاح کې هغه پيبيلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونيږي: چې پيبلن يا پيبيلنه په پيبيله کې پوښتي چې هغه کوم رهبر دی چې تاسو ورته د مينې او شاباسي په نظر ورته ګورئ؟ ولې دوی ته د مينې او شاباسي په نظر ګورئ؟، کوم څه رنګوالی تاسو په ښه رهبر کې وينئ؟ پرته له مشرئ څخه په ټاټوبي کې ګډوډي، بشپړه بې نظمي او انارشيزم يا ځانځاني (بې رښتي، بې حکومتي) ته لاره پرانستل کيږي؟، مشر (رهبر) د ليدلو (بصيرت، تصور کول، په خيال کې راتلل)، قضاوت (نظريه، اټکل، د تشخيص قوه) او د ښې راتلونکې په هېله (د ښه ژوندانه په هېله) درې غوره ځانګړنې لري؟، رهبري پر دې پوهيږي چې راتلونکی بل کوم کار وکړي؛ پوهيږي چې دا ولې غوره دی او پوهيږي چې په لاس کې لرلو اسانتياوو زيرمو څخه ګټنې راوباسي؟، کومې پرېوتلې (واقعه، دروغ) مخې ته دي، دا څلور اړخه لرې لکه څنګه چې دننی اړخ لري؟، په هرو پيچلو خنډونو کې اسانتياوي پلټي، خو په هرو اسنتياوو کې خنډونه نه پلټي!؟، ليکونکی څه شی په ډاګه کوي چې درې غوره ځانګړنې د مشر څه دي؟، د کښونکي کښلې چې وړاندې کوي دا د هر وګړي ليد دی د يوه ښه رهبر له پاره، تاسو ورسره دامنئ او که نه يې منئ، ولې؟ او ولې نه؟، په پيبنی واله سبمه کې ګټور مشر په کومه ډول تشريح کوئ؟ او وند د رهبری په کې بوربډلي وي.

2. 22 مېلمه پالنې پيبيلې (Hospitality Poem):

د وی یا ويکيپي له پامه مېلمه پالنې او مېلمه پاله پيبيلو ته وايې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې د مېلمنو غوره پالنه، مېلمنو درناوی، د پښتون پښت (نسب) پخت پخلی، لېوالي او لېوال ته د غوره خوړو پخول، پخلنځي کې په زړه پورې خوړو، دمې ځای کې غوښو او مېلې ځای کې د شپنوسيخان پخول، پټولی (مېزپوښي، دسترخوان) تيارول، خوړل او ښځل وندي کوي.

2. 23 ژبې نښتېځونکي پېبلې (Tongue Twisters Poem):

د وی یا ویکیي له پامه ژبه بنديدونکي، وینا بوړبوکي غولی، وینا سبک چورلونکي، ژبې ګډوونکي پېبلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې ډېر ژبه ځرخوونکي غبرګلړونه، ډېر ژبه تاوونکي غبرګې پښبلې او ژبه نښتېځونکي غونډلې، غونډ او ویکیي وندي کوي.

2. 24 متل پېبلې (Saying, Simile, Parable, Example, Model or Idiom Poem):

د وی یا ویکیي له متل، مقوله، کره وینا مثال او نمونه یې پېبلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو یې داسې رونېږي: چې پېبلن یا پېبلنه په پېبله کې متل، مقوله، کره وینا مثال؛ تشبيه (ورته والی)؛ هغه لنډه کيسه چې د اخلاقو درس ورکوي؛ عبرت؛ نمونه، موډل، کاپي، سر مشق، ورته (مشابه) ، جوړښت، رغښت، هغه کره وینا مثال چې پېبلن یا پېبلنه یې له مخې پېبله کاږي، هغه سړی یا ښځه چې انځورګر یې له مخې ځيره کاږي، اصطلاح، لهجه او د افادې خاص ډول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. 25 ورمي پېبلې (Admonition Poem):

د وی یا ویکیي له پامه نصیحتي، مصلحتي، مشوريي او ورمي پېبلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېبلن يا پېبلنه په پېبله کې نصیحت، سلا، مشوره خبرتيا، لارښوونه، د خبرونو راپور (د جمع په حالت کې) او ورمونه وندي کوي.

2. 26 لوڅې پېبلې (Nude, Naked, Bare or Sexy Poem):

د وی یا ویکیي له پامه لوڅې، لغړې، بربنډې، سیکسي، کونی، پوچې او بې ختو پېبلو ته وايي.
او په اصطلاح کې هغه پېبلې دي چې دننه نی سکالو يې داسې رونېږي: چې پېبلن يا پېبلنه په پېبله کې جنسي، نر توب يا ښځتوب شهوت، شهواني غريزه، بې جامو، لوڅې، لغړې، بربنډې، څرګندې، ایستلې (لکه توره له تیکي څخه)، تش لاسې (بې وسیلې)، بې زیرمې، شړیدلې (لکه کالې)، خوارې، تشې، بې دوله، ساده، بربنډول، لغړول او تشول وندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. ټاټوبي د ساز لوی ربنت

د ټاټوبي ساز په بېلا بېل سبکونه او لهجې کې سندرغاړو (ټنګټکوري، موسيقارو، سازيانو، شاعرانو يا هنرمندانو) ته سرغنويتوب ورکړی دی چې له کرښو او پولو (سرحدونو) څخه ور تېر شوي دي او د وګړو په زړونو کې يې ځای موندلی دی، له شپېتمه لېږدېزه لسېزه، افغانستان په دننه نې توتريخوالي کې ګېر و، له دې مخې د ټاټوبي بډايه ساز پاتېشونی (ميراث) چورلک (شپېلک، سګنال) په نشت شو، و ځپل شو او يوازې د باندنيو ځواکونو له لاسه تېښتې کچې ته ورسېده.

پلازمېنه کابل چې د دودونو زړه يا مرکز يا کلتوري او فرهنګي مرکز د افغانستان دی، د ساز (موسيقي) له دګره هم، د لغمان ساز يې د زړه برخه، پکتيا ساز يې متې، د بلخ ساز يې زېرمه، د کندهار يې مستي او د هرات ساز يې دوديز (سنتي) دی. چې بل لورې ته د ننګرهار ساز يې د هندي ساز پوله، د بلخ ساز يې د روسيې ساز پوله او هرات ساز يې د ايران ساز پوله او ژی دي او ډېر نږدېوالی سره لري.

4. ټاټوبي د ساز کوشنی ببخليک

په ټاټوبي کې د ساز لړی د ارياني پېر څخه پيل کېږي، چې د ريګويدا ويدي سندرې، د اوستا ګاتا سندرې چې د هندوکش غرونو په لمنو کې د مسو پېژندلو لړی يا په پيل پېر کې ۳۰۰۰ مخ زېږدي څخه تر ۵۵۰ مخ زېږدي پورې د هخامنشيانو

(هه بنه منشيانو) وکمنی پورې بڼه څرک درلود، چې نوموړي ساز د يوه کورس په بڼه يا ټولو سره په ګډه يوه اواز په ريتم باندې ويل کېدلې.

د مسلمانانو يا عربانو له راتللو ورسته ۲۲ لېږدېز کې د ټاټوبي په لرو پرتو او کلو او باندو کې په يوه، يوه تن (بې جوړې) سندرې ويلې او په نيم مړي په بڼه پاتېشوني وو، د سامانيانو ۸۱۹ زېږدی يا ۱۴۴۱ لېږدی)، ګورګينيانو (۱۰۸۵ ل زېږدي يا ۱۷۰۷ لېږدي) او تيمور شاه دوراني (په ۱۱۷۰ زېږدي پورې په ۱۷۹۲ لېږدې) په واکمنۍ کې ساز په دربار کې دود شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬■ 25 چـوپـړی

د اېنګلېسانو په واکمنۍ کې په نولسمه پېړۍ په دننه ني او باندنيو شخړو او جګړو کې له اېنګلېسانو سره د ټاټوبي ساز او اوز ته د پرمختګ او روزنې ته پېر برابره نه وو، نوموړي هنر په ټول ګډونه ناستو کې او رسمې بلنو د ټاټوبي کې په ډېره کچه پيرودونکي نه درلودل او سندرغاړې چې په ټېټې سطحه د ټولنې په منځ کې ځای درلوده، په همغه پېر کې هم د ساز او اواز خپل مزل وهه.

امير شېرعلي خان په دوېيمه دورې وکمنې ۱۲۵۸ لېږدي (۱۸۷۹ زېږدي) کې د لومړي ځل له پاره له هندوستان څخه افغانستان ته د هندي ساز او اوز ماهرين راوستل، او هغوی ته يې د خواجه خوردک يا خرابات په سېمه کې هستوګنځي ودان کړل، دوی يوازې د امير دربار ته د ساز او اوز له پاره رابلل شوي وو، او په پيل کې يې همداسې کړنې کولې، لږ لږ د نومړو د ساز مخه لورا لور خوره شوه او د وخت په تېرېدلو سره يې په ټولنه کې ځای ومنده، په دې بڼه چې د هندي ساز څپه دلته نوی پل کېښنو د، او ژور اثر يې د ټاټوبي په وګړني نيم مړي ساز و ښېنده، او په دې کې د لږ بدلون او اوډون جوګه هم شو، او د پرمختګ لوری يې نومړي هنر ته برابر کړه.

له دې لورې څخه نوموړو هندي ساز هندي پښت په ټاټوبي کې د ژوندګړو په بڼه ځان و منه، او زامن يې د دې ټاټوبي د ملي هنرمندانو ځای خپل کړه، د ټاټوبي د ساز او اوز د پرمختګ له پاره خپل ژوند وقف کړه، د نوموړو اوستادانو يوه غوره لاسته راوړنه دا وه چې دوباره برابرول د وګړي پېيلو، د افغانستان محلي سندرې يې په هندي کالب کې ځای پر ځای کړي، چې نوموړې وګړني پېيلو له ورکېدو او له منځه تللو څخه وژغورل شوې او د ټاټوبي په رسمې او ټول ګډونه ناستو کې ځای و مونده، د نوموړو اوستادانو بل خدمت د افغانستان ساز ته دا وو چې ښوونه او روزنه د ساز يې زلميانو، نيمچه زلميانو او کوشنيانو ته په ښوونځيو کې ورکوله، د ساز نوموړی دود خپرول په علمي بڼه په ټاټوبي کې ګټور تمام شو، چې يو له هغه سندر غاړو څخه سرغندوی خراباتي و، چې د ساز نوموړی تخنيک له خرابات څخه را و باسي او د ټاټوبي په مرکز يې واړوي غلام حسين اوستاد و، او لومړی افغان اوستاد قربان علي نومېده چې د اوستاد قاسم د محمد نبي (اوستاد نتو) لاربښود و.

د غازي امان الله خان په واکمنۍ ۱۹۱۹ زېږدي څخه تر ۱۹۲۹ زېږدي کې ساز او اواز پرمختګ و کړه، او د خرابات ښوونې له مرکز څخه ښونيز او روزنيز علمي او اکيډميک ځايونه جوړکړل شول چې په کې د لويديځ سازونو غږول هم په کې ښول کېدل، دولت د لنډ پېر له پاره په ښوونځيو کې کورسونه د ساز او اواز چمتو کول، چې يوه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې ▬■ 26 چـوپـړی

دغو کسانو څخه چې په نوموړې لار یې خدمت و کړه اوستاد فرخ افندي و چې له ترکي څخه افغانستان ته رابلل شوی و، چې اوستاد قاسم، اوستاد غلام محسین، اوستاد نبی ګل او اوستاد محسن سراهنګ له سرغندوو سندرغاړو اوستادانو څخه ګڼل کېدل.

چې ورسته له ۱۳۵۰ لېږدېزې لسېزې څخه ورسته ساز او اواز د ټاټوبي په ټولنه کې ښه ځای پیدا کړه، له سیاسي بدلون څخه ورسته په افغانستان کې ساز او اواز په کابل ښار کې په غوره ښه پرمختګ و کړه، په هغه وخت کې د نطیر هنري ډله، انسامبل د مېرمنو ډله، د ساز او اوز وړیا کورسونه، د موسیقۍ (ساز او اواز) ښوونځي او پوهنځي، ښکلي هنرونه بنسټ کېښودل شو، بل لورې ته په ټول افغانستان کې ناوړه سیاست او جګړې د ساز او اواز له پاره مخه ډب کړه، اوستاد احمد ظاهر یې په سر و وېشته او ژوند یې ترې واخسته د لويې لارې سالنګو کې، خان قره باغی یې په سر و وېشته او ژوند یې ترې واخسته د کابل منډه یې په منځ کې، عبدالله کندهاری یې ژوندی ترشګو لاندې کړه او بیا یې و وېشته او ژوند یې ترې واخسته، سرغندوي سندر غاړې لکه بخت زمینه د مزایل مرمۍ په سې و ټپل شوه، او له هغې ورسته د ملا محمد عمر په وخت کې ساز او اواز حرام و ګڼل شول، ډولونه او د ډمتوب اسباب په دار وځړول شو او په اور وسځیدل.

بل لورې ته چېرې چې نوموړي روزنه، پالنه لېدلې وه او چېرې یې چې ژوند کوو او چېرې چې مړ شو هلته ټنګټکور په درځ کې روان وو.

د حامد کرزې د واکمنۍ پر پېر ۲۰۰۲ زېږدي کې دولت هڅه و کړه چې ساز او اواز (موسیقي) دوباره د پخوا په ښه ورغوي او کړنې یې په ښې ښه پرمخ ځي د جمهوریت تر پایه پورې یا ۱۴۰۰ لېږدي پورې په همدې کال یې په وړي میاشت د ملا هیبت الله په دوران کې یې مخه ډب شوه، او له افغانستانه بیا ساز او اواز ګاونډیانو ته کډه و کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. په ټاټوبي کې د ټنګټکور (ساز او اواز، میوزیک) سبکونه

په ټوله کې د ټاټوبي ساز او اواز سبکونه په څلور ډولونه دي، لکه :.

لومړی بڼه: وګړي ټنګټکور (ساز او اوز، محلي موسیقي، سنتي موسیقي، فلکولوریکه موسیقي)، دوېیمه بڼه: مذهبي ټنګټکور (مذهبي ساز او اوز یا مذهبي موسیقي)، درېیمه بڼه: پاپ ټنګټکور (پاپ ساز او اوز، پاپ موسیقي، لوېدیځه ساز او اوز) او څلورمه بڼه: ختیځ ټنګټکور (ختیځ ساز او اوز، کلاسیکه موسیقي).

5. 1 وګړني ټنګټکور (ګړني ساز او اوز، ولسي ټنګټکور، محلي موسیقي، سنتي موسیقي، فلکولوریکه موسیقي، شفاهي موسیقي)

هغه ساز او اواز ته وایي چې د افغانستان د سېمو، کلو او بانډو څخه ټوکېدلي وي، د هغه سېمو، کلو او بانډو دي چې ډېرې سرغندوي وي لکه: هارمونیک یا څوغږه وېستل د نورستان سبک (کانتیوا سبک)، لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ لغمانی سبک، چارباغی سبک، د لمپاکا نیمکۍ، پام او سورکي سبک، د ختیځ داستان سبک، چهاربیته ننګرهاري سبک، پکتیا سبک، غزني سبک، بوستي سبک، د پښتون پښت کلیوالي سبک، قطغني سبک، بدخشي سبک، هراتي سبک، لوګري سبک، خراباتي سبک، هزاره ګي سبک، ازبېکي سبک، ترکمني سبک، پشه یي (دره یي) سبک، بلوڅي سبک او پنجشیري قرصک (چک، چک) سبک.

د وګړني ساز او اواز یا محلي موسیقي سرغندوی سندرغاړی اوستاد ګل محمد ګلکی (لغماني سبک) کې یې ۸۰ کاله د افغانستان موسیقۍ ته خدمت کړی دی، چې غوره لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ، لنډۍ اېزې یې ویلي دي، په اووه ۷ کلنۍ کې یې چې پلار مړ شو په همغه (۱۲۹۰ زېږدي) کال نوموړي د خپل کلي شپون سره شپون شو او ځانته یې تولی اخستي وه اوزبېن کې او د امیر حبیب الله خان په واکمنۍ کې لغمان ته راغی، رمه یې پېوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولی کې يې سندرې ويلې، يوه ورځ عبدالحنان ورته وويل راځه دا پېيلې مه وايه زما دغه پېيلې و وايه په کې.

له ځان سره يې خپلې مدرسې خواکې ورته درس وايه، په دې پېر کې عبدالحنان۲۳ کلن و، همغه وه چې د درس په خوند پوی شو، شپنې يې پرېښوده او مدرسه يې شروع کړه په لوست او ليک پوی شو، له اړخبغلې (يوه سره، زېربغلي درې ژبې ويکی) سره به يې پېيلې چې توتي ورته يوه سره وهله ده به سندرې ويلې ورته د زيارت کلي کې په نوموړي سبک کې، له لېوالتيا يې د امير حبيب الله په پېر کې له هندو ترکانې چې ارمونيې جوړولې ترکانې هم کوله او ارمونيې يې جوړولي.

اوستاد ګل محمد ګلکی چې تخلص يې شېرزاد و، د محمد خيلو ټبر دی، د نور محمد زوی ۱۲۸۳ لېږدي کې زو کړه شوی و او ۸۹ کاله يې عمر درلوده، په ازبين کې زو کړه شوی وو د ۱۲۹۰ لېږدي (۱۹۱۲ زېږدي) کې لغمان ته راغلو، په چلمټيو کې يې پېژند پانه واخسته او د همدې کلي ژوند ګړ و.

ځلنی ورځ يې د شپې په ۳:۰۰ بجې د سلواغې (دلوې) مياشت، ديارلس سوه او دوه اوياوم ۱۳ / ۱۱/ ۱۳۷۲ لېږدي (۰۴/۰۳/ ۱۹۹۴ زېږدي) کې يې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړي. له کډوالۍ ځخه چې راستون شو نو د ننګرهار بېهسودو ولسوالۍ کې پاتې شو او په اومه بياله سېمه کې د شهېدانو په ادېره کې خاورو ته د هغه ځای د وګړو په غوښتنه وسپارل شوو. ,, کورنی ته يې بېسوديانو مشرانو ويل چې مړی ځوک بل ځای ته نه وړي، لغمان ته يې مه وړئ او همدلته يې خاور ته وسپارئ، موږ هم د مشرانو درناوي او غوښتنې په پارهمدلته وسپاره، د رحمت الله د لور لورې مسې د خولې يې او د درېيمې مېرمنې له خولې يې،، په ټوله کې ګل محمد ګلکي دوې ورورنه او دوې خوېندې درلودلې.

ځلور زامن يې درلودل او لس لورګاني يې درلودلې، ځوار لس سره ايل يې وو، له درې مېرومنو ځخه، چې پيلنی ميرمن يې اغلې بېګم جانه نومېده يوه زوی ښاغلی اوستاد پينده محمد پينده او لور يې اغلې زينب ترې زو کړه شوي وو، له دوېيمې مېرمنې ځخه چې اغلې عالم نومېده دوې لورګانې او يوه الک ترې زو کړه شوي وو او له درېيمې ميرمن يې ,, اغلې شيرين تاج د عبدالذاهد لور د الېشنګ کلي ژوندګړې چې اوس ۷۹ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د عمر کچه ده ،، چې ترې اووه لورګاني، دوې زامن شاآغا او رحمت ګل زو کړه شوي دي.

2.5 سبک Style, Method ،، ډول، سبك، طرز، نومل، بلل، لقب ورکول. قاعده، نظم، ترتيب لار، طريقه ،،

د وګړني ساز سرغندوی سندرغاړی اوستاد ملاجان ملکی دی په لغماني سبک کې، ګل زمان اوستاد دی په پکتياوال سبک کې، اوستاد فيض محمد پنانا په دره يي سبک کې، محمد چوباش دی په ازبېکي سبک کې، سرغندوی سندرغاړی صفدر توکلي دی په هزاره ګي سبک کې، اوستاد بېلتون دی په لوګري سبک کې، ناوک هروي دی په هراتي سبک کې، بازګل بدخشي دی په بدخشي سبک کې، طلا محمد تخاري په فلک سبک کې، نجم الدين ماما (تغه) دی په فرخاري فلک سبک کې او بنګيچه تاشقرغاني دی په قيصاري سبک کې.

په روغه بڼه د هندي ساز او ورپه سې د لويديځ ساز د لسزېزي په پايل کې د ټاټوبي په وګړني ساز ډېر اثر پرېښوده، چې د دې نويو سبکونو د يوه ځای کولو او خپرولو واک او اختيار د افغانستان ملي راډيو تلويزيون سره وو، وګړني ساز يې له ورکېدو سره غاړه غړی کړه. د اړتيا په پېر دوی کولی شوی چې وګړني ساز ځيني سندرې په نوي ساز کې او په نوي کالبونو کې خوندي کړي چې په راتلونکي پېر کې له پامه و نه وېستل شي. چې ډېر لږ نوم وړی کار د اوستاد قاسم له لورې رغول شوي او دوباره ويل شوي دي، لکه:

استا برو، نازي جان!، شا کاکو جان. له د په سې اوستاد محمد حسين سراهنګ د شمالي ځيني کوشنۍ برخې، اوستاد عبدالوهاب مددي د لوديځ هرات ځيني کوشنۍ برخې، اوستاد محمد صاديق فطرت ناشناس د پښتو ځيني کوشنۍ برخې ويلې دي او په نومورې لار يې لږ مزل وهلی دی. اوستاد پينده محمد منګل ځيني سندرې دوباره ويلې په نوي او مدرنه بڼه چې د ډېريو وګړو په زړه پورې شوي دي، عارف کيهان څو داني بدخشانۍ وګړني سندرې دوباره نوي کړي دي چې په شمال کې د ډېريو وګړو په زړه پورې شوي دي، نومورې کړنه د ځوانو سندرغاړو له لورې هم ډېره ګټه وره شوي ده لکه د احمد ظاهر، فرهاد دريا، داود سرخوش چې لږې وګړني سندرې يې په لوېديځ ساز يا ټنګټېکور کې ويلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 3 مذهبي ساز او اوز (مذهبي ټنګټکور يا مذهبي موسيقي)

نوموړی بڼه ټنګټکور د اسلامي ارشادات د نعتونه و يونکو له لورې او د صوفيانو او قوالي سبک شاعرانو له لورې منځ ته راغلی دی، چې په اوس، اوس خپل لورې څوکې ته رسېدلی هم دی.

د نوموړي سبک سکالو د الله العظيم ستاينه، توحيد او رسالت يادونه، په اسلام تر قيامته ودرېدنه، په نېغه لاره تر اورستی سا تلنې، د محمد رسول الله حبيب الله ستاينه او د څلورو ملګرو يادونه او ستاينه يې کوي. د نوموړي سبک ځيني پېيلې تر لسو پېره يا ساعته پورې اوږدېږي، ۳ څخه تر ۱۰ پورې يې مل سندربول په ګډه ملتيا کوي، د نوموړي ساز او اوز يا مذهبي ټنګټکور په درې بڼه سبکونه لري، لکه د چشتيه سبک، روضه يي (مناره يي) سبک او نوايي سبک دی. د نعتونو، دوه بيزو، بوللو او ستاينو پېيلو ټنګټکور اوډون (کمپوز) له پخواني پېر څخه شتون لري.

په ځيني پېر کې نعتونه و يونکي ځيني لهجې او په کې ډېره وي او يا يې ترې لرې کوي. چې سرغندوی نعتونه و يونکی په پلازمېنه کابل کې او د افغانستان په ملي راډيو تلويزيون کې سيد فخر الدين اغا دی.

5. 4 لوديځ ټنګټکور (غربي ساز او اواز يا پاپ موسيقي)

نوی سبک دی چې ډېر اورېدونکي لري، نومړی سبک د افغانستان راډيو او تلويزيون د بنسټ ايښودلو پېر کې په ۱۲۹۹ لېږدي (۱۹۲۱ زېږدي) کې زو کړه شو، نوموړی ټنګتکور د لويديځ ساز او اواز توکو او اسبابو ټاټوبي ته له راوړلو ورسته ډېر دود وموند، په لويه کې له ۱۳۱۸ لېږدي (۱۹۴۰ زېږدي) څخه ورسته ځوانی ته ورسېده، د ټاټوبي په ملي راډيو تلويزيون کې نوموړي سندرغاړي په اماتور (مينه ناك، له مينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډك، سويی مسلکي، عدم کسبي، غير حرفه اي) باندې پېژني او نومورې سبک په اماتوري (مينه ناك، له ميني ډك) باندې پېژندل کيږي.

چې تر ټولو سرغندوی او سرلاری يې احمد ظاهر دی، ورپه سې احمد ولي، اوستاد پينده محمد منګل، ظاهر هويدا، اوستاد زلاند، اوستاد داود وزيري، محمد صاديق فطرت (پټ نوم , مستعار نوم ، يې ,, ناشناس ،،)، اوستاده مېرمن مهوش، مېرمن پرستو، مېرمن قمرګله، مېرمن بختزمېنه، مېرمن زرڅانګه، مېرمن ژيلا، مېرمن ښا پېرۍ نغمه، عارف کيهان، رحيم مهر يار، طاهر شباب، جواد غازيار، اوستاد زاخېل، اوستاد مددي، شادکام، فريد، مېرمن وجيهه رستګار، فرهاد دريا، احسان امان، صديق شباب، طاهر شباب، لطيف ننګرهاری، احمد ولي او داسې په سې نور دي، چې د افغانستان پيلنۍ پاپ سندر غاړې اغلې مېرمن پروين او دوبيمه يې ازاده دي، دربيمه يې ښاپېرۍ نغمه ده.

5 .5 ختېځه ټنګټکور (زوړ ټنګټکور، کلاسيک ساز او اواز يا کلاسيکه موسيقي)

نومړي ټنګټکور د دري غزل او تراني په بڼه او هندي راګ (نر) يا راګني (ښځه) ويل کيږي، د ټاټوبي سرغندوی سندر غاړی د کلاسيک ټنګټکور اوستاد محمد حسين سر اهنګ دی، ورپه سې اوستاد قاسم، اوستاد اولمير، رحيم بخش، اوستاد مهوش، چې د ډېريو افغانانو ورسره مينه ده او لېوال يې دي.

په ختېځه ټنګټکور کې څو سوه ځايونه ځای لري، هر ځای (مقام) يې يوه يا څوداني راګ او راګنی لري، ځيني له نومړو راګونو څخه بې مانا پېيلې دي، په يوه راګ کې ټول اوازونه او غږونه چې سندرغاړی او باسې ډېر په منظم بڼه او زړه راښکونکي وي. کوشنی برخې يا پرزې چې اوازيان وايې په ټولو ټنګټکور اوډونونو (کمپوزنو) کې ځانمنی ځای نېسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5. 5. 1 څای:

[مقام، ترانګتوک، خوږه نغمه، غاړه (لکه لغمانی، پکتیایي غرنۍ او تیرایي)، اهنګ]:

په لوېديځ ساز کې د ميلوډي (Melody) په نوم باندې يادېږي. منظم او خواږه اوزونه د پيانو له ۱۲ پنځي (طبيعي) پردو او د ارمونيې (هارمونيه، باجې) له ۵ پېنځو پردو څخه را وځي.

5. 5. 2 لغمانی راګ:

غږول له لوړ څخه د ځوړ په لور يا بم څخه زيل په لور.

راګ دی : لا- له- لا- لا- له- لا- لاله- لــــــله- لــــــله - له.

La- Lha- La - La - Lha- La - Lha - LhaLa- LahLha- LahLha -) (Lha.

له لرغون پېر څخه لغمانی راګ په لرغون ټنګټکور کې شتون لري، د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پاينۍ مسرې په کچه يې د څپو ګڼه ده، د زورنې يا خج يې په څلورمه، اتمه او او دولسمه څپه دی، او په پاينۍ څپه کې يې ترنګټوک په ځوړ دی. د ټنګټکور په هره اله کې چې نوموړی راګ پوښ کړې، خوږ د مستۍ ساز زو کړه کوي. په بله مانا چې رباب په لغماني راګ غوره سر برابر وي، همداسې، ډول، سرنۍ، او هرمونيه. په هر کچه چې ډېر مزل په نومړو الو کې و وهې په همغه اندازه غوره خوږ ساز برابر وي. او پېيلې په کې په پياوړي سور کې ځای پرځای کېږي.

بل لورې ته يو لرغون افسانوي او تاريخي نکل دی، چې د لغماني او شيطان سره د سفر پلې مزل و له کابل لغمان ته تللو، دواړو سره و ويل چې دواړه به په دې سره روغې ته راشو، چې ته خپلې سندرې و وايه زه به دې په اوړو وړم تر هغو چې دې سندرې خلاصې شي، بيا به زه خپلې سندرې وايم تر هغو چې زما سندرې خلصې شي په اوړو به مې وړې، دواړو سره ومنله، لومړی وار شيطان واخستو او د لغماني په اوږه سپور شوي ښې ډېرې سندرې يې و ويلې لږ مزل يې کړی و خلاص شو، نه شيطان يې له اوږې کوز شو او لغمانی يې په اوږه سپور شو همدا لغمانی راګ: لا- له- لا- لا- له- لا- لاله- لـــــله- لـــــله – يې ورته شرو کړه، وار، وار يې تکرارې وايه، چې بادېښ ته ورسيده، ور ته يې و ويلې سندره دې خلاصه نه شو، لغماني ورته و ويل تر اوسه خو يې دا سروکی نه دی خلاص شوی، زغم کوه، نو هغه ترې ځان ترای تم کړه د مهترلام د شيطان تمځي غونډۍ کې. چې شيطان ګمک غونډۍ هم ورته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

5 .5 .3 د بېلګې په بڼه د پارې ځای (پارې مقام):

سا ـ ني ـ ده ـ پا ـ ما ـ ګا ـ ري ـ سا ,, Sa-Ni-Dha-Pa-Ma-Ga-Re-Sa ټول نر دي، یانې له سا نه تر سا (Sa تر Sa) پورې سپېڼې پردې دي.

5 .5 .4 سبټاک (Saptak):

د ۱۲ اوازونو يا غږونو مجموعه ده، له بم سا (ډو، Do) سا لوړ څخه نېولې تر سا (ډو، Do) خوړ پورې، په ارمونيه کې درې سبټاک شتون لري، او په پيانو کې له ۶ـ ۷ پورې سبټاک شتون لري.

5 .5 .5 ,, جيجيونتی:

د موسيقي د کماچ ټاټ يو راګ دی، رکهب يې بادي دی په دوو ګندهارو(کومل ، تيور) او دوو نکهار ووېل کېږي، ارو، امرو.

5 .5 .6 ارو:

غږول له لوړ څخه د خوړ په لور يا بم څخه زيل په لور.

ارو راګ دی : سا- ده- ده- ګي- ده- ما- نا- ده- په- ده- ګي- ما- پا- ني- سا. (Sa-
(Dha- Dha- Gi - Dha- Ma- Na- Dha- Pa- Dha- Gi- Ma - Pa- Ni-Sa

5 .5 .7 امرو:

غږول له خوړ څخه د لوړ په لور، یا له زيل څخه د بم صوت يا غږ يا د غور اواز په لور.

امرو راګ دی: سا- نا- ده- پا- ما- ري- ګا- ده – ني- سا- ني- سا- ري- ګا- دي- سا (Sa-Na-Dha-Pa-Ma- Re- Ga- Dha- Ni- Sa - Ni- Sa-Re-Ga-Di-Sa) ،،(
صفي الله، ۱۳۸۸ لیږدی، ۷۶، ۳۸۹ او ۳۹۰ چوپړی)

5 .5 .8 راګ یا رګ (Raga):

په يوه ځای يا مقام يا ترنګتوک کې د غږونو د څېرو کيلي (کونجي، چابي) ته ويل کېږي، په ټوله کې راګونه په لاندې بڼه وېشل کېږي، بيروي، ګولا بيروي، کستوري، پاړي، کليان، همن کليان، بيوپلاسي، اساوري، بهرامي، بهلاول، سرنګ، تلنګ، ګنداره او نېشاپوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په يوه ځای يا مقام کې موږ کولی شو چې په ميلياردونو کمپوزونه جوړ کړو خو په ختيځه ټنګټکور يا کلاسيکه هندي موسيقي کې هر مقام ځانته يوه راګ او ځوداني راګني لري.

يوه سندرغاړی چې وغواړي غوره سندره و وايي او په ټنګټکور غوره پوی شي له ټولو نه وړاندې ورته اړينه ده چې د هر ځای راګونه ښه برابر او ډولي په تال او نرمۍ سره و وايي، د ارو او امرو باندې غوره تراڼ کولی وشي چې له يوې ټيټې پردې څخه د لوړې پردې په لور او له لوړې پردې څخه ټيټې پردې په لور په کومه ښه لاړ شي، په رښت کې راګ هغه کيلۍ ده چې يو سندرغاړی پوګړی او خوږ غږی کوي.

دانو له دې سره توپير لري چې د راګونو د ويلو په پير کې د انسانانو په تن باندې تاثير کوي.

د ببلګې په ښه بيروي راګ، پاړي او کاستوري د ورځې د ودونو او ناستو کې ويل کيږي، او اساوري راګ د شپې له ۲ بجو ورسته ويل کيږي، راګونه په فصلونو، د اوريدونکو د عمر په کچې، او د هغوی د ډول اورېدونکو تر يوه ټاکلي واټن پورې اړه لري، د پسرلې، دوبي، مني، ژمي، الوتلو، کېناستلو، تللو، تراڼ، بربډ، تړاک، حملې، جرګې، تړې، پرېکړې، ورم، لاربښونې، ځغاستې، سياليو، رهبرئ، بيدارولو، خوبولو، هوساينې، ارامولو، سهار، غرمه، ماذيګر، ماښام، نيمې شپې سازونه تر خپل منځ توپير لري.

ډېری ايراني او عربي کمپوزونه چې سړی اند او وند کوي د انسانانو له فريادونو، زګېرويو، کړېکو او ژړا څرګندول سپېنې ته راوباسي په اساوري او بهال بهلاول راګونو باندې روغې کړې وي، نوموړي راګونه يوازې او يوازې په شپه کې ويل کيږي.

5. 5. 9 پرزه:

د راګ او يوه کمپوز په منځ کې ښوونې ته پرزه وايي.

5. 5. 10 تال (Tala):

د دوې ګړيو يا طبلې وهل په بريالی ښه چې له ترنګتوک (اهنګ اواز) سره موازې وي او اورېدونکي ارامه وساتي ورته تال وايي، که چېرې دوې ګړيووالا يا ډولچي او يا نغارو والا د وهلو په دوران کې غلت شي د بې تال (بې لهي) باندې يادېږي. په ټاټوبي کې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر تالونه دي او ترې ګټنې اخستل کيږي په دې بنه دي: ۱۶ تين تاله، ۵ ګېده ماتره ، ۷ دادره ماتره ، ګست تاله ماتره او يوه تاله بڼه شتون لري.

هر يو تال يوه لا ياني پنځي (طبيعي) دوې لا يا تېز حالت لري. يوه تال څوبڼې يا ماترې لري، په دې اخېر پېر کې وګړو درې لا او يوه تال وپېژنده چې ډېر ګړندی او تېز منډه لري.

5 .5 .11 ماتره (Metre):

د تال هر وهل (ضربه، ډب) ته يوه ماتره وايي.

5 .5 .12 ټيور يا ټيورا (Tivra):

د هندوستان د ټنګټکور په پښويه کې شتون لري، چې پېنځم سورونه ترې کموي، **Sol** يا **Pa** او پيلنی **Sa** يا **Do** د نيم سوري رښت ګڼي، يا د نيم سورۍ رښت دی. په همدې سټه له ټولو ۱۲ سرونو څخه په يوه سيټاک يا اوکټيو (**Octave**) کې پېنځه سوره ټيورا (**Tivra**) درانه يا ثقيل دي او پېنځه نور سورونه کومل (**Komal**) يا نرم يا خفيف دي او دوه پاتې سورونه يا نوټ خپلواک دي. بل لورې ته په لويديځه ټنګټکور کې په دې بڼه شتون نه لري.

5 .5 .13 سور يا سوارا (Swara):

سم برابر يا منظم ويلو ته چې په زړه پورې وي ورته سوارا يا سور وايي. ياني که کوم سندرغاړی چې تال نه شي د ساز سره برابر او ورته وغږول شي او غږ روغ او منظم وباسي ورته سور ويل کيږي.

5 .5 .14 لی يا لهی:

سندر غاړی چې د دوبګړيو په تال يا (د طبلې، ډول او ډرم) او يا د نغارې په تال روغ، منظم او مساوي و وايي په لی (لهي) سندرغاړی ورته وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. ټاټوبي د ټنګټکور الې (وسایل، اسباب)

د افغانستان ملي ساز د رباب غږ دی، چې له تاري (نېغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسي، زهي، ارشه يي) سازونو له بنې څخه دی، لنډ لاستی لري، چې په ګوتو او يا په شړانګوشته، پترې يا کمانه باندې وهل کيږي، چې د زهي سازونو له ډلې څخه نور اسباب هم شتون لري لکه اوږده لاستي لرونکي تنبور، دوې تاره، درې تاره، دمبوره، او په پرتو بڼه الې يې چې زهي ساز کوي سرنده، غجکه او بېنجو دي. ,, تنبور، دوتار، د ننګرهار رباب، ۱۴ سېمه هراتي يوازې او يوازې هغه سازونه دي چې ننه نې افغانستان پورې اړه لري. د افغانستان اصلي سازونه په لاندې بڼه دي: ،، د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۰۷ چوپړی)، (عبدالوهاب، ليږدی، چوپړی)، (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زيږدی، چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

1.6 تاري (نيغ له لومې او تاره راوتلی غږ اوباسي، زهي، ارشه يي) سازونه:

1.1.6 رباب :

له ډېرو پخوانيو تاري سازونو له ډلې څخه دی چې لېندۍ بڼه شتون لري، او افغانستان د ټنګټېکور لرغوني سرغندوي اله ده، نوموړی ساز له عود (بربط) څخه پاتې دی، د څېړی، شهوې، غوځ او توت له لرګي څخه جوړېږي، کوشنی غاړه لري، او په لاندې برخه کې يې نس (کاسه) ده چې د څېرلي، اوزې، پسه او يا د مرغومي او کبلی پوستکي باندې پوخل شوی دی، لنډ رباب ۹۲ سانتي متره اوږدوالی لري چې ټول ټال ۲۱ تارونه لري، رباب څوارلس پردې لري او درې ميلوډي تارونه، او څو داني د بم تارونه لري، او څوداني د مرسته کوونکي د غبرېزه تارونه (سمپاتيک يا خپل سره اواز وېستنه) لري. سيمپاټيک تارونه غږ او کرېکه د غږونو ورکوي (لکه چې په نس کې يې دننه کومه کوټه د ژغهاري شتون لری چې خوږ غږ په خپل سر خپروي).

د نوموړي الې د وهلو چل په دې بڼه دی چې وهونکی نس يې د درې څنډې په بڼه باندې دی چې د لاس او ګوتو په حرکت سره په تارونو باندې له بره څخه لاندې لورې ته وهل کيږي، او بل لاس چې غاړه يې پرې نېولې ده، د نس له پاسه چې کوم پوستکی دی يو وهونکي غږ د ساز توليد وي.

ترټولو کوشني او لنډ تارونه چې د رباب په اړخ يا بغل کې شتون لري، ورته مرستندويه تارونه د ساز هم وايو چې د سيني له پاره يې چې وتلې ځای دی (په اړخ لور کې پورته لورې د ساز کې شتون لري) تو شوی دی، چې ځان ته په ځانمني بڼه ووهل شي، په نومړي کرنلار نوموړي سيمونه د بم غږ توليد وي، چې په ځانګړې پير کې يې غږولو ته الوتنې او الوتلو (پرنده کاري) باندې هم يادوي، چې په دې بڼه وهلو سره ربابي ترلې او خوا پرخوا بېلا بېل ريتمونه توليد وي، څېړنې دا سپيني ته را اوباسي چې نوموړي ځانګړي هندسي ډولونه او ډيزاينونه ګډې اړيکې سره لري، او تر ډېره پورې د اسلامي هنر پورې اړه لري، په لوی کور يا ټاټوبي کې درې بڼه ربابونه شتون لري، پيلنی بڼه يې د بم رباب په نوم سرغندوي ده چې لوی رباب هم ورته وايي، دوېيمه بڼه يې منځنی رباب دی او پاينی يې کوشنی رباب يا زېرچه دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (جان بيلي، ۱۳۷۳ لېږدی، ۱۰ چوپړی)، (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۰۷ څخه تر ۱۰۷چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ :- د رباب انځور (# ۱ انځور)

۲ :- رباب د ښاپ، ځنډی او نس انځور (# ۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳:- د کابل پوهنتون د هنرونو او ادبیاتو پوهنځی زده کړیالې فضیله ضمیر انځور (# ۳ انځور)

۴:- د کابل سرینا هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې تنبورچي له تنبور سره او ګسټ اړخ ته يې تبله چي له تبله سره انځور (# ۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2 .1 .6 تنبور:

یوه له زهي (ارشه یي، نبغ له لومې او تاره راوتلی غږ) سازونو له بنې څخه دی چې لرګی یې د توت له ونې څخه جوړېږي، چې اوږد والی یې ۱،۲ یوه عشاریه دوې متره دی، تنبور دوې اصلي او ۱۵ فرعي تارونه (سیمونه) لري، چې ۲۷ اووه وېشت پردې لري، تارونه یې د لاستي له پورتنۍ برخې او له ګېډې (نس، کاسې، خېټې) څخه یې تېر شوي دي، چې د لاس د ګوتو په وهلو سره خپل غږ یا اواز اوباسي او د ټاټوبي په دېرو سېمو کې یې له اواز څخه ګټنې اخستل کېږي. د لیکوال ژباړه (نصر الدین، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۵ چوپړی)

۵:- د تنبور انځور (# ۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶:- کابل د هنرونو ستر ښوونځي ښوونکې او د زده کوونکو انځور (# ۶ انځور)

۷:- د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.1.6 چنګ:

یو کوشنی اوسپنېزه ساز دی چې د مخکېني غاښونو نېولو باندې نېول کېږي چې په یوه لاس باندې یې ټینګ نېولې وي او د بل لاس ګوتو په ژۍ وهلو سره خپل غږ یا اواز اوباسي. په همغه پېر کې اړین باید سا و وېستل شي، د دې له پاره چې د اوازونو کنټرول او څارنه د اواز زیر او بم یا ځوړ او لوړ د چنګ د خولې په هواوېچه کېږي چې په دوامداره توږه له خولې څخه راوځي، په لویه کې لېوالي انجونې او زلمي او مسلکي هنرمندان (حرفه یي هنرمندان) یې د افغانستان شمال او سویل لوري ته ترې ډېره ګټنه اخلي. د لیکوال ژباړه (نصر الدین، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۳۲چوپړی)

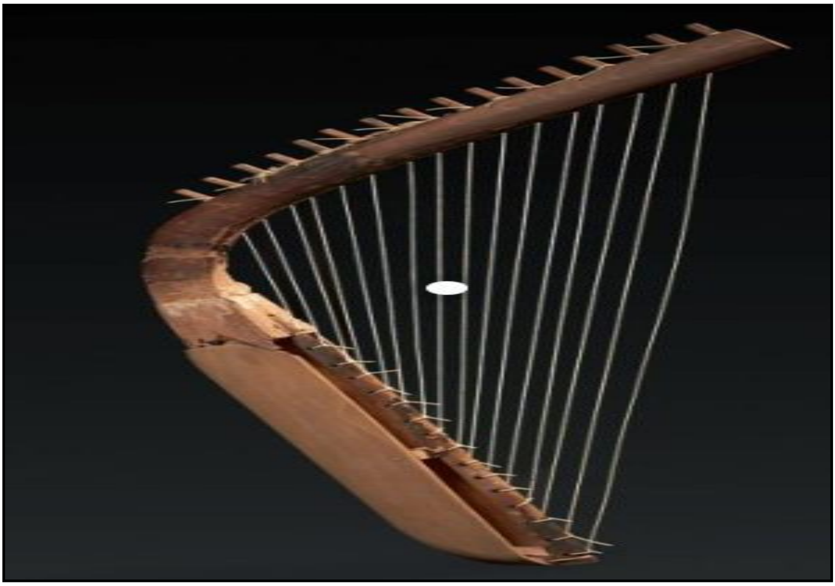

۸:- د چنګ انځور (# ۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

4 .1 .6 څلور تاره:

په کومه بڼه چې له تاري اسبابو يادونه و شوه لکه تنبور او رباب چې څلور او يا ډېر تارونه لري ترې يادونه شوي، په ټوله مانا هره يوه غوټه د څلورو تارونو او څلوره تاره ځانته يو ستاين لري او يوه ساز يې ګڼو، هره اله چې څلور تاره ولري کولی شو چې پر څلور تاره يې ونومه وو، نوموړی ساز چې له خپل غږ څخه يې چې لري له نورو ټولو وسايلو سره چې وګړني ټنګټوکور د افغانستان کې شتون لري سره بېلوالی د خپل لري، په تار او څلورتاره او شپږ تاره سره شتون لري. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۲۸چوپړی)

۹:- د څلور تاره انځور (# ۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

5.1.6 دمبوره:

سرغندوي اله د افغانستان د ساز ده چې په تاري بنه شتون لري او دوې ليلوني يا نايلوني تارونه لري. نوموړ ساز (اوسپنيز تاره، پرته له سيمي تاره) وي، له دوې برخو څخه جوړه شوي وي، لاستى يې (ستونى) او ګېډه يې (کاسه، خېټه ،نس) چې د اوازونو د زورنې له پاره جوړ شوي دي، نومړى ساز او ګوټکونه يې د توت له لرګي څخه جوړ شوي دي، د کاسې پرمخ څو دانې سوري دي چې د اوازونو يا ساز ترې راوځي د درې څنډې په بڼه يا يوه څنډي په بڼه سوري کيږي. اوږدوالى يې ۷۰ سانتي مترو څخه تر ۱۰۰ سانتي مترو پوري دى. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زيږدى، د اي ټمبونى يا افنډيکس اي چوپړى)

۱۰ :- د دمبورې انځورونه (# ۱۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 6 دوې تاره:

يوه تاري ساز دی چې د توت له لرګي څخه جوړيږي، ۱۲۰ يوسلو شل سانتي، يا يوه مېټر او شل سانتي اوږدوالی لري، د لاس ګوتو نوکانو باندې وهل کيږي، په پيلنيو پېر کې نوموړي تارونه د څېرلي، اوزې، پسه او يا د مرغومي او کبلی له کلمو يې جوړ وو، چې د پېر په تېرېدو سره ورسته، ورسته يې لږ بدلون و موند چې اوس يوه اصلي ، ۱۳ فرعي تارونه لري او ۱۹ پردې لري، چې د افغانستان شمال او سويل لوري ته ترې ډېره ګټنه اخلې چې په هراتی دوې تاره، ترکمنی دوې تاره، ازبېکی دوې تاره باندې سرغندوي دي.
د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لیږدی، ۱۲۱او ۱۲۲چوپړی)

۱۱:- د دوې تاره انځور (# ۱۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7 .1 .6 غجکه، چېغکه يا رېچکه:

له تاره جوړه په پره تو بنه ده چې د ايراني لندۍ بڼه يا کمانچه سره ورته والی لري، چې دوې تاره د سيم يا د لومي لري، او لاستی يې استوانه يې دی، او د سر برخه کې يې دوې پېچې بنه لرګين ميخونه ځای پرځای شوي دي، کاسه يې يا نس يې ګرد دی او د توت او شهوې لرګي څخه جوړېږي چې د اوزې په پوستکي باندې پوخل شوي وي. لاستی يې بيا د چينار له لرګي څخه جوړېږي، د غجکې د غږولو له پاره بايد غجکه په ولاړې ودرول شي يا عمودي او په لاستي (ارشه) باندې وهل کيږي، په ټوله کې د غجکې اوږدوالی ۸۷ سانتي متره وي. د ليکونکي دېرونه او ژباړه (لويس دوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی يا افنديکس اي چوپړی)

۱۲:- د غجکې، چېغکې يا رېچکې انځور (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- امين غجکماری چېغکه يا رېچکه يې له مومن غوړيو له ټيم څخه جوړ کړې او وهي يې او کاکړی غاړې ورسره وايې له څو تنو مجاهدينو ملګرو سره يې انځور (# ۱۳ انځور)

۱۴:- د محلي سندرغاړي فلک بدخشاني غجکماری چې ښي لورې ته يې په ديوال ننګرهاری لنډي رباب ودرولی او کيڼ لاسته يې په ديوال بدخشانی دمبوره ودرولې انځور يې ليکوال پرې کړی (# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

8.1.6 سرېنده:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري چې د توت له لرګي څخه جوړېږي، او نس يې د اوزې په پوستکي باندې پوخل کېږي، اوږدوالی يې ۶۵ سانتي متره وي، په لاستي يا کوشنۍ لينډۍ باندې غږول کېږي، درې اصلي تارونه لري او ۱۷ فرعي تارونه لري چې ټول شل تاره اوسپنيز يا مساله يې تارونو لري، سرېنده پردې نه لري، د ټاټوبي په سويل ختيځه سيمه کې ډېره غږول کېږي. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۳۲چوپړی)

۱۵:- د سرېندې يا څرېندې ډولونو انځور (# ۱۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶:- د ټاټوبي د ټنګټکور الي چې په منځ کې يې سرېنده ده، ښي اړخ ته يې يو رباب او دوې رنګړۍ (تولۍ) ايښبني دي او کيڼ لورې ته يې درې تاره ايښنی دی، د ټاټوبي لرغون ټنګټکور توکو انځور (# ۱۶ انځور)

۱۷:- د ټاټوبي بلوڅي ټنګټکور کې د ديرا او سرېنده سره ګډ انځور (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

9.1.6 سرنى:

له تارونو جوړ د ساز كورنۍ پورې اړه لري، د نورستان واماى سېمې پورې اړه لري، د غږوركونكي نس يې د چنګ په بڼه دى، چې د توت، څېرى، شهوې له لرګي څخه جوړيږي، او نس يې د اوزې، كبلى، څېرلي يا مږ په پوستكي باندې پوخل كيږي، او د الي سر يې تور غوځاني (قهويي) رنګ لري، د نوموړې الي سورې يوه دانه يوه دانه او درې كونجي دي. غاړه (لاستى) او د سر ميخ يې لرګين پيچ په بڼه دى، دواړه اړخه يې همغه لرګى دى، چې نس يې ترې جوړ شوى دى چې توګلى يې دى منځ يې، دوې تارونه يې سره تو كړل شوي دي، د سر په برخه كې د دوې وو لرګين پيچي ګوټكونو په بڼه كلك شوي دي، نوموړي تارونه چې په اصل كې لوړ تارونه دي چې په دوې برخو وېشل شوي دي، د ساز له ستونې څخه چې ۱،۵ يوه عشاريه پېنځه سانتي ځاى لري تېرېږي، د نوموړي ساز د غږولو له پاره په ولاړه باندې ودرول كيږي او او د ګسمتي ګوتو په نوكانو باندې وهل كيږي او ضربه پرې راځي. د سرني اوږدوالى يې ۵۹ سانتي متره او لوړوالى يې ۱۰ سانتي متره دى. د ليكونكي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زيږدى، د اي ټمبونى يا افنديكس اي چوپړى)

۱۸:- سرنى د نورستان واماى سېمې پورې اړه لري، د سرنى انځور (# ۱۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 10 شپږتاره:

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، لس تاره (سيمه)، ۴ تاره يې شريکه او ۶ تاره يې مرستندويه تارونه دي، له دوې برخو څخه جوړ شوی دی، يوه برخه يې نس چې د توت لرګي څخه جوړيږي او دوبيمه برخه يې لاستی دی چې د چينار له لرګي څخه جوړيږي، د نس پرمخ يې د اوزې پوستکی کش کيږي، نومړی ساز د وهونکي (مضراب، زخمه) په ضربه باندې وهل کيږي، د يوه نارمال شپږ تاره اوږدوالی ۷۵ سانتي متره وي.

۱۹:- د شپږتاره انځور (# ۱۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1 .11 بینجو:

بینجو له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، له هندي اله ده چاپانۍ یې هم ګڼو له ۱۰۰ کلونو څخه په لغمان کې ترې ځوانان په ښادیو او ناستو کې ګټنې اخلي، د دې سېمې ترکاڼانو به د توت لرګي، شوې لرګي، مزې او نکلي تارونو او ښنو څخه رغولي، په مزراب سره غږول کیږي د بینجوماري ګوتې تارونو او فریټونو ته لاس نه ورکوي، او دا عمل د بټونو یا ګوتو او فلزي تیغونو سره ترسره کیږي. بینجو اوږد جیومیټریک غږ بکس لري، د کمې ژورې سره، په کې د لرګیو تخته شتون لري، په دې تخته کې والټ نصب شوی. دا آله 6 chords، 6 chords او 3 لړځېدنې لري. د بینجو دوه اصلي تارونه، یعنې دریم او څلورم تارونه، د اصلي فریټبورډ څخه تیریږي. نور دوه لړځېدنې په لومړي او شپږم وروستني chords پورې اړه لري، دویمه او پنځمه chords لړځېدنې نه لري. د بینجو فلزي پردې یوازې دریم او څلورم تار لمس کوي، پاتې تارونه په آزاده توګه کارول کیږي. د وسیلې په تخته کې د لرګیو یوه اوږده ټوټه د پردې او اصلي لړځېدنې له پاره د اډې په توګه شتون لري، په دې بیس کې، چې د بینجو لاستي دی، پردې د پتلي فلزي تیغونو په شکل کې ایښودل شوي. د ریزونټینګ بکس کې د لرګیو ساتونکی هم شتون لري چې لاندې یې تنې یا ګوتې نصب شوي. د هر رنځ له پاره یو ګوتې شتون لري چې د بینجوماري د چپ لاس ګوتې ورسره اړیکه لري. د لوبغاړي کیڼ لاس لاندې د بټونو ځای د پیانو ښټو ځای ته ورته دی.

د بینجو پرده د ثابتو فلزي پټریو یا پردې په نصبولو سره د تیمبورین کرومیټ غږونه جوړ وي. نږدې معاینه ښیي چې د پردې په نصبولو کې د دقیقیت نشتوالي یا د موسیقۍ د لاسوهنې له امله، د دې وسیلې لخوا تولید شوي غږونه اکثرا د تیمبورین د کروماتیک پیچ وقفو سره په بشپړه توګه ورته والی نه لري. بینجو د نرم پلاستیک څخه جوړ شوي مالټ سره وهل کیږي، ترڅو مالټ تقریبا د ټولو تارونو سره په تماس کې وي. د بینجو د ځانګړي جوړښت له امله، دا وسیله د ښي لاس فعالیت پراخه تخنیکونه نه لري. په دې آله کې د ښي لاس تر ټولو مهم تخنیکونه موزاراب، موزاراب شا، رز او دوراب دي. د کیڼ لاس ټولې پنځه ګوتې د بینجو د تڼیو یا ګوتو د نیولو له پاره کارول کیږي.

نن ورځ، د ټاټوبي سرغندوی بینجوماری طاووس د ملاجان ملاګي وراره او اپنځری اوستاد په ټولو سیمو کې، په ځانګړې توګه په ښارونو کې، بینجو د الېنګار د موسیقۍ په مختلفو نمونو کې کارول کیږي، په ځانګړې توګه په لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ سندرو په ترسره کولو کې. بینجو په ټاټوبي کې د نورو عامو سازونو تر څنګ د ټاټوبي موسیقۍ په ډلو کې غږول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰:- د بینجو انځور (# ۲۰ انځور)

۲۱:- لغمان د محلي سندرغاړو د پرې شوې شيبې له بينجو، منګي او چيلمچي سره انځور (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 1. 12 واج (وونز):

له تارونو جوړ د ساز کورنۍ پورې اړه لري، د لغمان درو او په نورستان کې پیدا کېږي، د لینډۍ په بڼه ډول لري، له چنګ سر نږدې والی لري، له څلورو کلمه یي تارونو لري، او په وړینه ټوکر باندې چې د لرګینه لندۍ باندې ټینګ تړي، او نږ غوځاني یا قهوي رنګ لري، د دې له پاره چې غوره انګ ولري، لندۍ یې په منځ د نس کې په دوې برخو وېشلې ده د اېنګلېسي 8 عدد په ډول، لندۍ په دوې ځاینو کې د حیواناتو په پوستکي په مزو باندې یې د نس له پاسه ټینګوي، پورتنۍ برخه د نس د اوزې په پوستکي باندې پوخل کېږي چې اواز یا غږ له تارونو څخه لاندېنی نس ته ولېږدوي، د واج غږ (Tuning) او درې مزله انګ (Tritone) دی: CDEF (د لويي ډوپري له خولې).

د واج اوږدوالی ۴۷ سانتي متره وي، لوړوالی یې ۳۵ سانتي متره وي، وهونکی لینډۍ یې هم له ورته لرګي څخه جوړ وي، او وهونکي لینډۍ په تړل شوي کولمه باندې په ساز اوري. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی یا افنډیکس اي چوپړی)

۲۲:- د واج (وونز) انځور (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

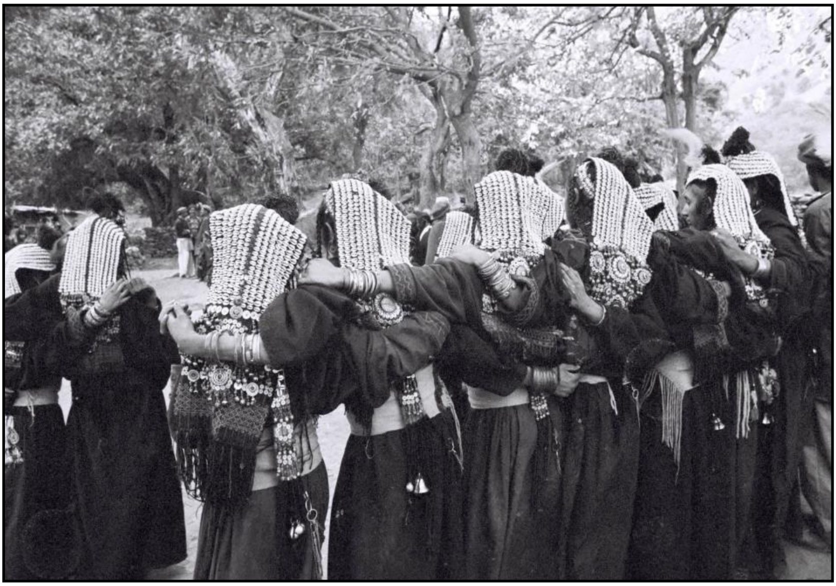

۲۳:- کانتيوا او د نورستانۍ مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايټالياوۍ دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی) (# ۲۳ انځور)

۲۴:- نورستانيانو د ګډې نڅا انځور (# ۲۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 2 د پوکي سازونه (بادي سازونه)

6. 2. 1 سورني (سورنا، سورنای):

د پوکي سازونه دي، او د هندي شمابه په بڼه دی، د شهوې له لرګي څخه جوړېږي، د سورني اوږدوالی ۴۰ سانتي متره وي، ژبی لري چې له کړکي څخه جوړ شوی وي، سورنی اووه سوري لري، يوازېنی لرغونی ساز دی چې په ټول ټاټوبي کې يوازې د فني هنرمندانو يا کسبګرو(نايئو، خلیفګانو چې د هر ټبر او قوم دي، ځانته يې خپله کسب او پېشه ګرځولې وي) له لوري غږول کېږي، او ډېری له ډول سره ګډ وهل کېږي، نوموړي ساز نه په ټول افغانستان کې بلکې په ايران او ترکي هېواد ته يې هم لاره ومندله، سورني والا او ډول والا يا سورنيچي او ډولچي په لويه کې په ودونو کې، ترو کې، انشر، سياليو، جرګو، ښه راغلاست، نخښنه وپشتونکو، اس ځغله ونکو، نيزه وهونکو، مذهبي اخترونو، دودېزو ميلو، لوبغالو په کونجونو، غېږو، وزلوبو، او ټولګټه ودانيو په رسۍ پرې کونه او بنسټ اېښودني، لوړ پوړو ودانيو په ودانولو، د سرکونو په رغولو، د ژورو کوهيو او د اوبو ويالو په کېندلو په بشپړولو او پټۍ بياتې کولو په دوران کې غږول کېږي.

ډولچيان او سورنيچيان د يوه ټبر پورې اړه نه لري، د دوی جوړه د ټاټوبي په هره سېمه کې مندل کېږي، يواځينی توپير چې د ډولچيانو او سورنيچيانو له نورو هنرمندانو د ټنګټکور سره لري هغه په دې کې دی چې په ټولو اسانتياوو د ټنګټکور کې لېوالہ او فني کسان وموميء، يوازې ډولچيانو او سورنيچيانو دي چې فني يا حرفه يي نه دي بلکې د يو ميراث په بڼه له لرغون پېره ورته د کسب په بڼه پاتې دی. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۳چوپړی)

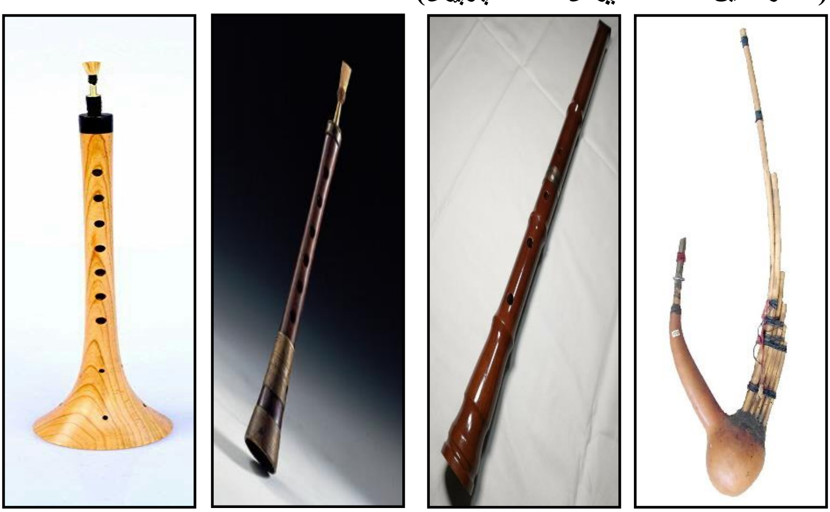

۲۵:- د دبه نی (دبني سورنی) يا د سرني ډولونو انځور (# ۲۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶:- د سورنی او ډول انځور د هوټل په واده کې له سورنيچي او ډولچي سره.
(# ۲۶ انځور)

۲۷:- سورنی (سورنا، سورنای) شريف خان خوستي د ټنګټکور الې لکه سورنی باجې، ډولک او ډول انځور (# ۲۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.2.6 رنګړی (تولۍ، توله، غوږګه، کړکی یا نی)

د ټاټوبي لرغوني د ټنګټکور اله ده، چې له پېړیو پېړیو را په دېخوا په بېلا بېلو بڼه جوړه شوي ده او په ټاټوبي کې هم لرغوني پېخلیک لري، په کومه بڼه یې چې نوم دی، ترې ښکاره ده چې له کړکي یا غوږګې څخه جوړېږي، او په بېلابېلو اوږدوالي موندل کېږي، عربانو هم په ورته بڼه د پوکي ساز در لوده چې د تولۍ په ډول و دوی ورته قصابه ویل، او نیمګړی ساز یې درلوده چې ورسته یې خپل ځای کړکي ته پرېښوده، تولۍ تر ټولو پنځي ساز د انسان دی، چې ورته د شپون غږ هم وایي، اروپایانو نومړی ساز بشپېر کړه او په بله بڼه یې واړوه چې ورته فلوت وایي، چې د لرګینو الو په منځ تر ټول غوره غږ ښکونکی دی، تولۍ په ټول ټاټوبي کې دود و، په ځانګړي بڼه په شپنو کې چې کله به یې د اسونو، پسونو، اوښانو، څېرلیو، غواګانو ګلې پیولې نو د خپل وخت د تېرولو، مشغولتیا او لېوالتیا پوره کولو له پاره به یې تولۍ غږولې. له همدې اړخه په لوی کور کې ورته د شپنو تولۍ (د شپنو رنګړی،د شپنو غوږګی، کړکی، نی، پوپک یا د ولې له لښتې د ډنډر او باسې او یوازې پوټکی یې غږ لېږدوي) وایي. اوسپنېزې، د ژېړو او ښکرو هم جوړېدلې، پېړی، پېړی وړاندې پېر کې په هرات ښار کې چې د ایران، هند او ترکي پلازمېنه وه د ټنګټکور بله اله چې تونت نومېدله په ښار کې پېرودلې او پلورل کېدلې چې د کب په ډول وي او تور رنګ یې درلوده ډېری زلمیانو او نویو زلمیانو به غږولې. د لیکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدین، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۰چوپړی)

۲۸:- د رنګړی (تولۍ، توله،غوږګه، کړکی یا نی) ډولونو انځور (# ۲۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹:- نورستانۍ ښځې د رنګړۍ (تولۍ) غږولو انځور (# ۲۹ انځور)

۳۰:- جانان غزنیچي عابد د تولۍ غږولو انځور (# ۳۰ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.2.6 ارمونيه، هارمونيه يا باجه:

بادي (هوايي، پوکي، وږمه يي، ببوزي) ساز دی، غږيز نلونو دي چې له پيانو سره ورته والی لري، د پردو يا ببوزو په خورولو سره په لاس باندې په بټنو باندې زورنه راولې او بټنې يې اوز ورکوي، د ارمونيي او اورت ترمنځ بېلوالی پر دې کې دی چې په باجه کې د هواويچې زورنه جريان پورته لورې ته کوي او په اورت کې د هواويچي زورني جريان کوز لورې ته کوي. په لويه کې نوموړی ساز په ولاړه وهل کيږي، او بله بڼه يې هم شتون لري چې په غاړه کې اچول کيږي، د ځانګړي تسمې يا پټې په مرسته، نوموړي وسايل پرې او ببوزي (پکي) هم لري چې ورته اکارديون وايي. لکه څنګه چې په افغانستان، هندستان او پاکستان کې ټنګټکور په کلاسيکو ناستو کې او وګړني غونډو کې په غولي باندې سر ته رسوي، هندوانو وکړی شو چې د همدې ساز په سټه لويديځ ساز هم ورغوي او کشف کړي او په ناسته پرې په نوموړي ساز کړ شي، ارمونيه يې پرې نوم کېښوده، چې په اصل کې لويديځ ساز دی، هغه سازيان چې پر ولاړه ارموينه وهي دواړو اړخوته يې تناب ترې يا پټۍ او هغه په غاړه او اوږه کې ځوړندوي او بيا يې غږ وي، د ارمونيي غږول په کلاسيک ټنګټکور ډلو کې دود وو، ډيريو سندرغاړو چې اماتور(شوقي، لېوال يا مينه ناک) او فني وو نومړي غږول او نومړی ساز به يې په ربښت بڼه غږو. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۱چوپړی)

۳۱:- د ارموني، هارمونيي يا باجې انځور (# ۳۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲:- الله بخښلی احمد ظاهر د شرق الماس د ارمونيې وهلو په دوران له الله بخښلې اوستاد نبی ګل او الله بخښلې اوستاد ولی سره انځور (# ۳۲ انځور)

۳۳:- د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. 3 دوهلو ساز، ضربه يي ساز (چې اله په لاس يا ضربه وهې خپل غږ اوباسي)

6. 3. 1 دايره (د يرا):

د وهلو ساز دی، چې د غوځ، څېرۍ، توت او شهوې له لرګي څخه جوړېږي او د وزې پوستکي څخه په کوشنۍ او لويه دايره وي بڼه جوړېږي.

د دايرې جوړولو له پاره دېرې د شهوې له لرګي څخه په ټاکلي پېړوالي تخته او باسي او په اوبو کې يې دوې ورځې ږدي، او بيا يې د داېرې په بڼه ګرد وي، دواړه ژۍ يې سره په ميخونو ټينګ وي، بيا پرې د پسه، څېرلي، اوزې، کبلۍ، مړ پوستکی چې وړی ترې لرې شوي وي، په هوا کش شوی وي په سريخ باندې يې ژۍ ګانې لړي او پرې ترې يې، په ټول ټاټوبي کې دايره د کسبي هنرمندانو، لېوالو، تاليبانو، ملايانو او ډيرى يې د مېرمنو او انجونو په ودونو او ښاديو او کورنيو ناستو کې وهې. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۰چوپړی)

۳۴:- د دايرې (ديرا) انځور (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.3.6 ډول:

ستره تبله ده او دوې مخه لري (دواړه لورې يې د غوايي، غوا يا مېښې پوستکي لري) چې په ډيرايو کښلو کې د ډاول، ټاول، ډاوول هم کښل شوی دی، ډولچي چې ډول يې په پړې ترلی وي او پړی له اوږې تېره وي په ځنګ او مخکې يې ځوړند وي په دوې بېلابېلا لاسرکي (دسترک) وهلو باندې وهي او غږ يې وزي، ډولونه ډول ډول ډولونه لري لکه: پکتیاوال ډول، لوګری ډول، بلوچی ډول، خلاص ډول، ګرد ډول، يوه مخه ډول، ډولکی يا لغمانی ډول. د ډول وهل او سورني پوکول د ټاټوبي په ټولو سېمو کې دود درلود، په ځانګړې بڼه په بلخ، غور، هرات، پکتيا، لغمان، ننګرهار، لوګر، غزني، هېلمند کې، په ځانګړې بڼه په لرغوني پېر کې په بلخ، پکتيا او هرات کې ځانګړی دود درلود، ډولچي او سورنيچي په لويه کې په ودونو کې، ترو کې، انشر، سياليو، جرګو، ښه راغلاست، نخښنه وپښتونکو، اس ځغله ونکو، نېزه وهونکو، مذهبي اخترونو، دودېزو مېلو، لوبغالو په کونجونو، غېږو، وزلوبو، او ټولګټه ودانيو په رسی پرې کونه او بنسټ ايښودنې، لوړ پوړو ودانيو په ودانولو، د سرکونو په رغولو، د ژورو کوهيو او د اوبو ويالو په کېندلو په دوران کې غږول کېږي. د يوه نارمل ډول اوږدوالی ۴۰ سانتي متره، او قطر يې ۲۲ سانتي متره دی، د توت او شوې له ډډ ځخه جوړېږي، چې يوه متر ډډ ځخه پوستکی او منځ يې د ځانګړې ارې باندې او باسي او بيا يې په رنده او تراش باندې توږې چې ټاکلي اندازې د ۵ سانتي ته يې پيروالی برابر شي، او ژی ګاني قطر يې لس سانتي کوشنی وي او منځ يې ترې ستر، او په شکلنه پانه يې ښه مخې چې خويه شي او د غوځانو په پوټکو يې وهي چې قهوي رنګ واخلې، او بيا پرې د غوايي پوستکی کش کوي، او دوې وهونکي موټې (لاسرکي، دسترکي) يې هم له همدغه لرګي ځخه جوړ وي، د برابر ډول اوږدوالی ۱۰۰ سانتي مېتره او قطر يې ۸۰ سانتي مېتره وي. (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اي ټمبونی يا افنډيکس اي چوپړی) (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۴۵چوپړی)

۳۵:- د ټاټوبي لرغوني ډولو انځور (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶:- دوې ډولچيان له دوې ډولو سره، مېرمنو د اتڼ د شيبې انځور (# ۳۶ انځور)

۳۷:- دوې ډولچيان له ډولو سره د ټنګټکور د شيبې انځور (# ۳۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۸:- دوې ډولچيان له دوې ډولو سره ، ځوانانو د اتڼ شيبې انځور (# ۳۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

3.3.6 ډولک:

د وهلو ساز دی، يوه مخه دی چې دوې تبلې (طبلې) لري په ګردبځ کې ډېر دود لري، د شهوې او غوځ له لرګيو څخه جوړېږي او پر مخ يې د اوزې پوستکی کش کېږي، د هرې تبلې په سر يې د منځ برخه کې د اته سانتي مترو په کچه ګرده توره ټاپه وهل کېږي، د دې دواړو تبلو يا ګړيو سرونه په پړو باندې کش شوي وي چې ټاکلی کنټرول د کشکولو د تبلې لاندې لورې ته ټينګ وي، چې په کومه کچه يې کش يا سخت کولی شي چې ټينګ يې کړي، د ساز په لاندې برخه کې اسماني رنګه حلقه (ټوکي) د ساز نه ګرد چارپېره تاوه وي د پاڼې باندې اغوستل کېږي او وېستل کېږي، ډولک د ډولک په لرګي باندې وهل کېږي چې نوموړی لرګی د غوځانو وي، ډولک نغارې ته ورته دی چې په مرکزي اسيا کې دود لري، او لس سره موډرنه ډولک چې په اسبانو کې ټمبل شوي وي ټيټ او جيګ شتون لري،ستره تبله يې ۲۱ سانتي مېتره قطر او ۱۰ سانتي مېتره ژوروالی لري، کوشني تبله يې ۱۹ سانتي مېتره قطر او ۹ سانتي متره ژوروالی لري، د ډولک لرګی هم ۲۴ سانتي اوږدوالی او ۱،۵ سانتي مېتره پېړوالی لري. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (لويس ډوپري، ۲۰۰۲ زېږدی، د اې ټمبونی يا افنډيکس اې چوپړی)

۳۹:- ډولک د ډولونو انځور (# ۳۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

4.3.6 زنګ (تال):

د وهلو ساز دی، له دوو مسي کوشنيو پيالو څخه جوړ شوی دی، چې د هندستان حنياګران يې د سندرو ويلو په دوران کې دواړه پيالې سره جنګوي او چې تر کوم اواز راوځي ورته پام کوي او خپلې پخښې دربه وي، تال او زنګ يو يکړ اواز دی، چې تال په هندستان کې او زنګ په ايران کې دود درلوده، ايران د لارستان اوسيدونکي لبندۍ (کمانچې) ته تال وايي، لوړې لبندۍ خلاصه کاسه شاته لري، لوړ لاستي لري د عادي لبنديو څخه دي، درې سيمه لري او له دوو وو يوه، يوه اوسپنيز کوشنيو ديرو څخه جوړ شوي دي چې په لاس کې نبول کيږي او له يوه او بل سره وهل کيږي، نومړی ساز د ټاټوبي په شمال او سويل کې ترې ګټنې اخستل کيږي او په ننګرهار او هرات کې هم له دوو تاره، طبلې او رباب سره وهل کيږي.

۴۰:- د زنګ (تال) انځور (# ۴۰ انځور)

۴۱:- د زنګونو (تالونو) انځور (# ۴۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

5 .3 .6 اړخبغلی، یوه سره (زېر بغلي):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، ايراني تنبک ته ورته دی، چې په تولـه کې د خوشيو لـه ختي څخه جوړېږي، د اړخبغلي کوشنی سر خلاص وي، او لوی سر يې د اوزي يا د هوسی لـه پوستکي يا څرمنې باندې پوښل کېږي، د دواړو لاسو د ګوتو باندې وهل کېږي، اړخبغلی ۶۲ سانتي مېتره اوږدوالی او ۱۹ سانتي مېتره قطر لري، نوموړی وګړني ساز چې د شوې لـه لرګي څخه هم جوړېږي، نومړی ساز د ټاټوبي پـه خيتځ، شمال او سويل کې ترې سندرغاړې ډېره ګټنې اخلي. په ختيځ کې سرغندوی اړخبغلي وهونکی توتي په نوم و د مهترلام د زيارت کلي اوسيدونکی و، چې ۱۳۱۰ زيږدي کې يې اوستاد ګل محمد ګلکي ته ښودله، د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ لېږدی، ۱۳۲چوپړی)

۴۲:- اړخبغلی، یوه سره یا زېر بغلي انځور (# ۴۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

6.3.6 تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، چې په تکراري کلونو کې افغانستان ته راوړل شوي دي، د ډهلي د ښوونځی له پامه طبل او ډول ويوکی له دوې سرو څخه اخستل شوی دی، چې پخوا به يې ورته ميردنګ (پخاوج) ويل، تبله له دوې استوانه يې يکړو څخه جوړه شوي ده، چې سترې برخې ته يې بم او کوشنی برخې ته يې زيل (کاتي) وايي، چې په اوسني پېر کې د ټنګټکور ناستو کې د افغانستان، هندوستان او پاکستان په قوالي، چشتي په سندرو کې ترې ډېره ګټني اخستل کيږي. په نوې پېر کې برېښنايي او غږېزه ډولکي ډېر ګړندی دود لري په پخښه لرونکي اوسپنېزو ځاپرځای کونکو کې ټينګيږي، چې درې ستر او دوې کوشني ډولونه لري، او درې داني د ژېړو نالبکيه (يوه يې ۴۰، دوېيمه يې ۶۰ او درېيمه يې ۸۰ سانتي متره وي) لري چې ټول د يوې الې په ډول درې غټ ډولونه سره خوا پرخوا دوې کوشني له دوی نه لږ لوړ وړاندې، او دوې نالبکيه يې ښې او يوه نالبکی يې ګسټ لورې يوه د بل له پاسه په ولاړه ټمبل شوي وي. د ليکونکي ډېرونه او ژباړه (نصر الدين، ۱۳۸۳ ليږدی، ۱۳۴چوپړی)

۴۳:- د تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې) انځور (# ۴۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7.3.6 منګی (ګړی):

د وهلو (ضربه يي) ساز دی، چې کلالان منګی جوړ کړي له اومه ختې څخه او د تنور په منځ کې يې ختين ګړی پوخ کړي چې د ابو ساتلو او سړولو ته برابر وي پرې ربړ او د څېرلې پوستکی ټينګ و تړي، او په يوه لاس يې وهي، نوموړي ساز سره نکلي کاسه يا لوښی کاروي چې ځينې وخت يې په نرې دړي او اوسپنيز ګلاس کاسه وهي او په ښي لاس يې منګی وهي، منګی چې سر يې ۱۵ سانتي مېتره قطر لري او منځ يې له اوبو تش وي. په ننګرهار، لغمان، کونړ او نورستان کې او د نويو زلمو له لورې په ډېرو کې ډېر وهل کيږي. ,, له يوه لورې په اسانۍ جوړيږي او له بل لورې په اسانۍ لاسته راځي. ،، (جان بيلي، ۱۹۸۸ زيږدی، ۱چوپيری)، (صفی الله، ۲۰۲۲ زيږدی، ۱۱ چوپيری)

۴۴:- د منګي (ګړي) او ټاټکی چې ننګرهاری سرغندوی منګیماری غوث الدين لالا انځور (# ۴۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

7. يادونه:

د ټاټوبي سرغندوي ربابيان دي اوستاد رحيم خوشنواز، هفته ګل ربابي او سيد حسين اغا، سرغندوی تنبور غږونکی دی اوستاد بهاوالدين مزاري چې نړۍ وال نوم لري، د حراتی دوې تاره غږونکي اوستاد عزيز هروي او اوستاد ګدامحمد دي، سرغندوی ډولچي دی حيات الله قرباغی د خان قرباغي زوی، زرين، چينار ګل وردګ، سرغندوی تبله چې دی اوستاد رحم الله لغمانی، سرغوندوی ارمونيه چې دی اوستاد ګل محمد ګلکی شېرزاد او اوستاد ملاجان ملاګی نيازی، سرغندوی دايره وهونکی دی بريالی هېلمندی، سرغندوی تولی وهونکی دی اوستاد ګل محمد ګلکی شېرزاد، سرغندوی دمبوره چي دی حاجي رنګين شبرغانی.

۴۵:- د کابل اينټرکانټينينټل هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې اوستاد ګل زمان له ارمونيې سره، ګسټ لاس ته يې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې دوګړه چې له دوګړې سره انځور، بل لورې ته زه (ليکوال) له خپلو زوزان سره کوشنی حاجي عمران فردوس، بي بي حاجي سارانيسا ځنځله فردوس، بي بي حاجي ازلدا ځنځله فردوس، حاجي اليا فردوس انځور (# ۳۹ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

8. د انځورونو معلومات

1. د رباب انځور
2. رباب د ښاپ، ځنډي او نس انځور
3. د کابل پوهنتون د هنرونو او ادبياتو پوهنځی زده کړيالې فضيله ضمير انځور
4. د کابل سرينا هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې ربابي له رباب سره، ښي اړخ ته يې تنبورچي له تنبور سره او ګسټ اړخ ته يې تبله چي له تبله سره انځور
5. د تنبور انځور
6. کابل د هنرونو ستر ښوونځي ښوونکې او د زده کوونکو انځور
7. د کابل د هنرونو ستر ښوونځي زده کوونکو انځور
8. د چنګ انځور
9. د څلور تاره انځور
10. د دمبورې انځورونه
11. د دوې تاره انځور
12. د غجکې، چېغکې يا رېچکې انځور
13. امين غجکماری چېغکه يا رېچکه يې له مومن غوړيو له ټيم څخه جوړ کړې او وهې يې او کاکړی غاړې ورسره وايې له څو تنو مجاهدو ملګرو سره يې انځور
14. د محلي سندرغاړي فلک بدخشاني غجکماری چې ښي لورې ته يې په ديوال ننګرهاری لنډی رباب ودرولی او کيڼ لاسته يې په ديوال بدخشانی دمبوره ودرولې انځور يې ليکوال پرې کړی
15. د سرېندې يا څرېندې ډولونو انځور
16. د ټاټوبي د ټنګټکور الې چې په منځ کې يې سرېنده ده، ښي اړخ ته يې يو رباب او دوې تولی ايخښي دي او کيڼ لورې ته يې درې تاره ايخښی دی، د ټاټوبي لرغون ټنګټکور توکو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

17. د ټاټوبي بلوڅي ټنګټکور کې د ديرا او سرېنده سره ګډ انځور

18. سرنی د نورستان واماى سپمي پورې اړه لري، د سرنی انځور

19. د شپېرتاره انځور

20. د بينجو انځور

21. لغمان د محلي سندرغاړو د پرې شوې شيبې له بينجو، منګي او چيلمچي سره انځور

22. د واج (وونز) انځور

23. کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايتاليايی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ ځېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی)

24. نورستانيانو د ګډې نڅا انځور

25. د دبه نی (دبني سورنی) يا د سرنې ډولونو انځور

26. د سورنی او ډول انځور د هوټل په واده کې له سورنيچي او ډولچي سره.

27. سورنی (سورنا، سورنای) شريف خان خوستي د ټنګټکور الې لکه سورنی باجې، ډولک او ډول انځور

28. د رنګړی (تولی، توله، غوږګه، کړکی يا نی) ډولونو انځور

29. نورستانی ښځې د تولی غږولو انځور

30. جانان غزنيچي عابد د تولی غږولو انځور

31. د ارمونيې، هارمونيي يا باجې انځور

32. الله بخښلی احمد ظاهر د شرق الماس د ارمونيې وهلو په دوران له الله بخښلي اوستاد نبی ګل او الله بخښلي اوستاد ولي سره انځور

33. کابل د هنرونو ستر ښوونځي د زده کوونکو انځور

34. د دايرې (ديرا) انځور

35. د ټاټوبي لرغوني ډولونه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

36. دوې ډولچيان له دوې ډولو سره، مېرمنو د اتڼ د شيبې انځور

37. دوې ډولچيان له ډولو سره د ټنګټکور د شيبې انځور

38. دوې ډولچيان له دوې ډولو سره ، ځوانانو د اتڼ شيبې انځور

39. ډولک د ډولونو انځور

40. د زنګ (تال) انځور

41. د زنګونو (تالونو) انځور

42. اړخبغلی، يوه سره يا زېر بغلي انځور

43. د تبله (طبله، دوې ګړيه، دوګړې) انځور

44. د منګي (ګړي) او ټاټکی چې ننګرهاری سرغندوی منګيماری غوث الدين لالا انځور

45. د کابل اېنټرکانټينينټل هوټل د ټنګټکور ډله چې منځ کې اوستاد ګل زمان له ارمونيې سره، ګسټ لاس ته يې ربابي له رباب سره، ښې اړخ ته يې دوګړهچي له دوګړې سره انځور، بل لورې ته زه (ليکوال) له خپلو زوزان سره کوشنی حاجي عمران فردوس، بي بي حاجي سارانيسا ځنځله فردوس، بي بي حاجي ازلدا ځنځله فردوس، حاجي اليا فردوس انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

9. Bibliography بيبلو ګرافي

د هغو ليکونو لېست چې په يوې سکالو (موضوع) يا کښونـکي (مولف) پورې اړه و لري.

John Baily, (1973-2003), Music and censorship in Afghanistan, *Music and the Play of Power in the Middle East, North Africa and Central Asia. Laudon Nooshin,*

[http://www.gold.ac.uk/music/staff/baily]

John Baily, (1988), Music of Afghanistan: *Professional Musicians in the City of Herat, Cambridge Studies in Ethnomusicology, Cambridge University Press, UK,*

[http://book(s. google.co.uk/books?id=uSE9AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=herat+music+john+baily&source=bl&ots=tpnRnJycXk&sig=LDd-UWN_Is2GeTBe1)9fo_s8vT00&hl=en&ei=7iQaTefHDZOKhQeAzaC4Dg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CC0Q6AEwAw#v=onepage&q&f=false]

Louis Dupree, (18/07/2002), Afghanistan, *Oxford University Press, United states of America.*

جان بيلي. دوکتور. (۱۳۵۱څخه تر ۱۳۸۲لیږدی، ۱۹۷۳ څخه تر ۲۰۰۳ زیږدی)، ټنګټکور او سانسور په افغانستان کې، د ټنګټکور لیکی د څواک ترلاسه کول په منځه ني ختيځ، د افريقا په شمال او منځنی اسيا کې، لندن چاپ ۲۰۰۳ زیږدی ، چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفی الله فردوس. ډيپلوم. انجنير. (۱۳۸۸ لېږديز لمريزکال)، څلېر کي د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه. [http://www.ketabton.com/book/id/820]، [31 January 2016]، 22:18 د شپې.

صفی الله فردوس. ماستر. انجنير. (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږديز لمريزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېيلې، وړيا پوهنغونډ ويکيپېډيا له پاره ليکنه.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېيلې]،
[November 11 2022]، 11:40 د ورځې.

نصر الدين سلجوقي. (۱۳۸۳ هجري، ۲۰۰۵ ميلادی)، موسيقي و تياتر در هرات، ويراست فرامرز تمنا، تهران، انتشارات توس، شابک ۹۶۴-۳۱۵-۶۲۵-۷، صفحات ۱۰۷-۱۴۵.

https://www.iranketab.ir/book/54224-music-and-theater-in-herat

تحول موسيقي در افغانستان، نوشته داکتر عبدالوهاب مددي.

Published by open concept on Sun, 09/14/2008- 13:46

https://fis-iran.org/fa/irannameh/volxxii/afghan-music

https://soundcloud.com/AhmadZaher

http://www.bbc.co.uk/persian/arts/2013/04/130212_mar_afgmusic_history_music_assadullah_shour.shtml

نگاهي به تاريخچه موسيقي افغانستان

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130426_k03_afgmusic_rap_in_afghanistan_kawoon.shtml

(c) ketabton.com: The Digital Library

تب موسيقي رپ در افغانستان

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130308_mar_afgmusic_farhad_darya_on_afg_music.s

از خاموشي تا جيغ، موسيقي افغانستان در يک دهه گذاشته

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130212_mar_afgmusic_legacy_of_old_artist_siasang.sh

ميراثي که استاد قاسم به موسقي افغانستان بجا گذاشت

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130327_k04_afgmusic_pop_zainab.shtml

سفر از خرابات به پاپ

http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2013/04/130216_afgmusic_groups_hasanzada.shtml

نـګاهي به ظهور و افول ګروه های موسيقي افغانستان

Simon Broughton, Mark Ellingham, Richard Trillo. (1999) "World Music: Latin & North America, Caribbean, India, Asia and Pacific" p.3

[https://books.google.com.au/books?id=QzX8THIgRjUC&pg=PA3&dq=afghan+music&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjujOq3ubbY

(c) ketabton.com: The Digital Library

AhWJxbwKHQeUCaEQ6AEINzAD#v=onepage&q=afghan%20 music&f=false]

Mikalina (http://www.mikalina.com/Texts/music-afghanistan.htm)

Archived (https://web.archive.org/web/20051104054505/http://www.mikalina.com/Texts/music-afghanistan.htm).

Wayback Machine 2005-11-04 at the

https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/185296

Piero Morandi, Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, 1968. Page # 141
پیرو مرنډي، ایټالیاوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، ۱۹۶۸ زیږدی، ۱۴۱ چوپړی
د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول،

https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wp-content/uploads/sites/984/2021/03/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf

ABODE MUSIC AND POEMS

Research papers

MSc.Eng. Safiullah Firdows

January 1, 2023

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library